CİLT : 15 EYLÜL 1966 SAYI : 172

yeni ufuklar

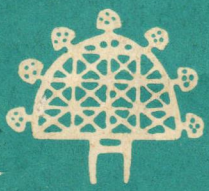

Devlet Felsefeyi Nasıl Ele Almalı ..... Nermi Uygur
Gerçek Sorumlular ..... Danton
Halk, Kölelik ve Çalışma ..... A. Lincoln
Ahmet Kerim ..... Rauf Mutluay
Shakespeare Çevirisi ..... Boris Pasternak
Yıkıntıdan Sonraki Dinginlik ..... Demir Özlü
Beatnik'ler ..... Orhan Duru
Ne Baskı, Ne de Anarşi ..... Jean Jaurès
Kültür Üstüne ..... C. Levi Strauss
Atinalı Timon ..... W. Shakespeare
Davidov Öldü ..... Muzaffer Buyrukçu
Büyüler ..... İsmet Z. Eyüboğlu
Günlük ..... Feyyaz Kayacan
Gelişmesi Az Kalmış Ülkeler için ..... Orhan Duru

YENİ UFUKLAR

Aylık Sanat, düşünce
Dergisi
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

o

Sahibi :
MİHRİNİSA GÜNYOL
Yazı İşlerini Yöneten :
OĞUZ ARIKANLI

o

Yönetim Yeri :
Boyacı Ahmet Sokağı,
Nuribey Hanı, Oda: 2 - 08
Çemberlitaş - İstanbul

o

Yazışma ve Havale
Adresi :
YENİ UFUKLAR
Posta Kutusu : 1034
Galata - İstanbul

o

Abone Koşulları :
Yıllık ..... 12 TL.
Altı Aylık ..... 6 TL.

o

Bu Sayıyı Hazırlayan:
VEDAT GÜNYOL

o

Basıldığı yer :
GÜN BASIMEVİ
İstanbul

YIL : 1966 YENİ SAYI : 172

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Devlet Felsefeyi Nasıl Ele Almalı ki Çökmesin

Nermi Uygur

Önce herkesin karnı doymalı. Bununla da bitmez ama: sırtını da pek tutacaksın halkın. Doğrudürüst bir çatı da özler herkes başının üstünde. İşinde güvenle çalışabilmeli, sonra da isterse gezip eğlenmeli insancıklar. Kimsenin hakkını kimseye çiğnetmiyeceksin. Öyle yapacaksın ki, çekinmeden geleceğe salıversin ana-baba çocuğunu. Lağımlar sokağa akmıyacak. Yollar bakımsız kalmıyacak. Yasamada yargılamada, eğitimde onarımda güdük bırakılmıyacak bellibaşlı kurumlar, gelişecekler. İçte doğruluğa uygun bir düzen sağlanacak. Dış ülkelerle de gereken bağlantılar gerçekleştirilecek. Görünür görünmez tehlikeler önlenecek. Kandan kinden uzak tutulacak yurttaşlar... Saymakla bitecek şey mi devletin görevleri! Neye baksan, ne tasarlasan bir iş düşüyor eninde sonunda devlete. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de felsefeyle mi uğraşacak? O da ne demek? Felsefeyle ilgili yasalara mı dayanır devlet? Parlamento üyeleri felsefe mi tartışacak oturumlarında? Hü-

kûmet programlarının başında mı yeralacak felsefe? Devletin amacı halka felsefe mi öğretmek yoksa? Yoksa devlet işlerini taşıyanların filozof mu olması gerek?

Nerden esti o soru, söyliyeyim. Soran Platon: *Politeia*'sında soruyor: «Devlet felsefeyi nasıl elealmalı ki çökmesin?» Ne zaman açsam şu Platonu bu çeşitten sorularla yüzyüzeyim. Çivi gibi saplanıp kalıyorlar adamın kafasında. Bilmem kaç bin yıl önce biri sormuş deyip başka yöne dönemezsin. Platonun zamanından günümüze değin nice sular kabarıp kabarıp aktı tarihin içinden, desen bile, takılıp kalırsın yine o soruya. Gerçekler ortada: Umurunda mı bugün felsefe devletin? Devletle ilgilenmiyen tümen tümen filozof gösterebilirim size. Ne bu devletleri kınıyor, ne de bu filozofları aşağıyoruz. Orası öyle. Gene de kurcalayıp duruyor aklımızı Platon. Hiç umulmadık yerde Platoncularla karşılaşıyoruz. Geçenlerde, felsefeye yeni girmiş üniversite öğrencileriyle konuşuyorduk, sözbirliği etmişcesine hepsi de, devleti filozoflar yönetmedikçe işlerin düzeleceği yok, der gibiydi. Bazı namuslu gazeteciler de durmadan bağırıyor: nerdesiniz filozoflar, devleti siz yönetmelisiniz. Diyelim ki gerçekleşti bütün bu dilekler, n'olur o zaman? Platonun istediği olur: ülküsel devlet, ideal devlet, en yetkin devlet gerçekleşmiştir. Öyle mi dersiniz? Sorusundaki bilgeliğin hayranıyım Platonun; gelgelelim, soruya verdiği kesin cevabı, ne denli hoşa giderse gitsin beğenmiyorum bir türlü. Bana öyle geliyor ki, soruyu Platon önceden bağlandığı bir inanışı pekiştirmek için soruyor; kurmuş kafasında bir kez en iyi bildiği devleti, filozofların yönettiği devlet bu. Gene de düşündürüyor beni o soru. Düşündükçe de, zaman zaman Platona yaklaşmakla birlikte, başka, bambaşka sonuçlara kayıyor insan o sorudan kalkınca.

Hiçkimsenin yadsıyamıyacağı bir sağduyu anlayışına dayanıyor Platon: Mutluluğa yönelir herkes, tersini söylese de mutluluğa. Kim şuracıkta üç günlük yaşamını acıyla, sıkıntıyla, üzüntüyle geçirmek ister. Ama bunun için de türdaşlarından ayrı, mutlu olmak şöyle dursun, düpedüz yaşıyamaz tekinsan. Topluluksa düzendir, rasgele yaşayış değildir. Ancak devlet örgütü içinde toplu yaşıyabiliriz. Devlette de birtakım şeyler yapmak, işgörmek, kendini işe uygun erdemlerle bezemek zorundadır herkes. Devlet ile işbölümü birbirindn ayrı tasarlanamaz. Çeşitli gereksinmelerden ötürü kimi insan çiftçidir, kimi balıkçı, kimi ayakkabıcı, kimi dokumacı, kimi de asker. İşlerin sayısı biçimi ne denli değişirse değişsin, dönüp dolaşıp her devlette yönetenler ve yönetilenler diye ikiye ayırabiliriz herkesi. Öyleyse insan için, en önemli soru şu: devleti kim — ya da kimler — yönetmelidir? Bu sorunun cevabında bitiyor herşey. Soruya karşılık olarak şöyle diyor Platon, daha doğrusu, en iyi devleti kurmak amacıyla Glaukon'la konuşan Platon'un Sokrates'i: «Filozoflar bu devlette kral ya da şimdi kral, önder dediklerimiz gerçekten filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücü ile akıl gücü birleşmedikçe, kesin bir yasayla herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedikçe, sevgili Glaukon, bence bu devletlerin başı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet olabileceği ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına.»

Ne çekici bir tasarı, değil mi? Büyüleyiveriyor insanı. Ne demek istediğini çözümlemeye girişmeden, şurasını burasını deşmeden, daha doğrusu, üzerinde uzunboylu düşünmeyi gerekli bulmadığımız için, genellikle bir kesinlik olarak benimsenir bu tasarı: Devletle ilgili herşeyin candamarı, filozof ile yöneticinin bu özdeşliği. Yeter ki bu gerçek-

leşsin, en iyi biçimde yürüyecektir devletin işleri, daha iyisini aratmıyan bir düzene kavuşulmuştur da ondan. Başı dinç, gönlü doygun, yaşamı dirlik içindedir artık herkesin. Nitekim Platon «filozoflar devleti elegeçirmedikçe...», «devlette sözü geçenler felsefeye gönül vermedikçe...» çeşidinden koşullu birtakım anlatımlara başvurur sık sık. Bir kaldıraç bu koşul, yetkin devleti ayakta tutan dayanak. Bunun hemencecik gerçekleşir bir koşul olmadığını Platon da biliyor. Zorsa da, raslantılara bağlı birşeyse de olanaksız birşey değildir gene. Gerçekliğin yapısında filozofu yöneticilikten alıkoyan bir engel yok; devletin başındakilere de filozofluğu kapamak kimsenin elinde değil.

İster istemez şu soruları soracağız şimdi: Filozof derken kimi gözönüne getiriyor Platon? Filozofu filozof kılan nitelikler neler? Filozof olmıyanlardan nasıl ayrılır filozof? Devletin tüm yükünü filozof taşıdığına göre, insanca yaşama umudu yalnız filozofun varlığıyla gerçekleşebildiğine göre, öyle önemli sorular ki bunlar. Hepsini birer birer kendi diliyle sormuş Platon, herbirini sereserpe işlemiş de. Özetlendikte durum şu: Filozof deyince Platon bilgiye düşkün kişileri anlar. Sanıların belirsizliğiyle, kaypaklığıyle yetinmeyip bildiğini kanıtlarla pekiştiren, filozoftur. Bilim eridir o. Ama Platona göre bilgi, gelipgeçici olayların, şimdi böyleyken, az sonra şöyle bir kılığa bürünüveren tektek nesnelerin bilgisinden büsbütün başka birşeydir. Platon, dünyamızın görünümlerinden ötede, bunlara aşkın, bunlar gibi üreyip çürüyeceğine hep olduğu gibi kalan, bizim gerçeklik dediklerimizin aslı, kendisi, «anlamı», örneği durumunda olan varlık düzenine, *idea*'lar adını verdiği özlere inanır; işte filozofu filozof yapan bilgi, rasgele bilgi değil, bu özlerin bilgisi. Filozof, demek ki, bu özleri seven, varlığın kendisini tümüyle seven kişidir. Bu

bilgi ve sevgi başkalarının üstüne çıkarır onu: Dürüst, içi arınmış, tokgözlü, ölümden korkmaz, ince ve ölçülü bir insandır filozof. Şurası apaçık, daha doğduğu gün bu erdemlerle bezenmiş bir yaratık düşünülemez. Sıkı bir eğitim eleğinde ayıklıyor geleceğin filozoflarını Platon. Herkeslerin kolay kolay başarı gösteremiyeceği bir yetişmenin ürünü filozof. En güzel yetili, en sağlam bedenli çocukları seçip uzun bir öğretimden geçirir Platon. Kaç tane bilim ve sanat varsa hepsini sindirmelidir bu filozof; kafaya ve gönle başka türlü biçim kazandırılamaz çünkü. Hele *idea*'ların bilgisine erişmek için, binbir denemeden sınamadan sonra dimdik kalanlar, bundan sonra da en aşağı 15-20 yıl varlığın örneklerini kavramıya adamalıdırlar kendilerini. Böylece ancak ellisine doğru bir avuç insan, belki de birkaç kişi, filozof adına yaraşan bir donatımla ortaya çıkar, Platona göre.

İşte Platon, *bu* insanlar devleti yönetsin, diyor. Devlet gemisindeki dümenin başına bu insanlar geçsin, diyor. İyi'yi, Doğru'yu bilen, herşeyin özüne ilkesine yükselmiş olan bu insanlar; «dünyanın çamurundan kurtulmuş» olan bu bilgeler; çoluk-çocuk kaygusuyla gücleri tükenmesin diye evlenmeden de vazgeçmiş olan bu özgür kişiler, devleti karaya oturmaktan alıkoyabilir, ancak bu katkısız filozoflar devleti mutluluğa ulaştırabilir.

Öyleyse, çökmek istemiyen devletin yapacağı şey, devlete düşen en büyük ödev sözün tam anlamında filozof yetiştirmektir. Devlette herşey bu yetişimin hizmetine verilmelidir; bu konuda hiçbir şey esirgenemez; tersi tüm yıkımdır devlet için. Nitekim Platon kendisi, varını yoğunu eski Atina yakınındaki bir korulukta kurduğu *Akademeia*'sına harcamıştı; olanca gücüyle filozof, yani devlet yöneticisi yetiştirmek istiyordu orta. *Politeia*'nın en coşkun say-

faları filozofun eğitimi ve öğrenimini açıklıyan sayfalardır. Haklı olarak, düzmece filozoflardan tiksinir Platon. Asıl bilgiden habersiz olan bu «varlık piçleri» en güzel sözlerle kandırdıkları halkın güdümünü elealdılar mı, devletin, devletle birlikte herşeyin sonu yaklaştı demektir. Felsefenin adını kirleten bu türedilerin, çekirdekten yetişme filozofları biryana itmesinden, gözden düşürmesinden korktuğu oranda hiçbir şeyden korkmuyor Platon. Düzmece filozoflarla ister istemez gelen zorbalıktır, kargaşalıktır, açlıktır çünkü.

Çokların, pekçokların yaşatıcısı, umududur bir ya da birkaç tanecik gerçek filozof. Bu filozofların aklı, bilgisi, görgüsü, erdemiyledir ki devlet içinde mutluluğu tadar halk. Halk filozof olamıyacağına göre, filozoftan başka kim yönetebilir halkı? Varolanın özünü izleyip seyretmiş, bu özü anlamış olan kişilerdir filozoflar, onun için başageçme kaygısıyla yanıp tutuşmaz hiçbiri. *İdea'*ları anımsamak en yüce mutluluğu sağlar filozofa; paçavra politikacılar gibi, aman devleti ben yöneteyim, diye yalvarmak aklının kıyısından bile geçmez katkısız filozofun. Gene de, Platona göre, «bilen ve seven» alınyazısı gereği yöneticidir; öyleyse yalnızca filozof devletin yöneticisidir. Bu durumu gözönünden yitirmemelidir halk: ölümsüz varlığın özüne duyduğu sevgiyle zaten bu dünyanın soluk olaylarına değer vermiyen filozofu kırmamalı, gücendirmemelidir; hele filozofun yönetimi elealmasını engellemek çılgınlığın en büyüğüdür halk için. Devletin çökmemesi, ne yapıp yapıp filozofu başta tutmaya bağlıdır.

Bense bir türlü benimseyemiyorum bu düşünceyi — devletin çökmesini istemiyorum da ondan. Platon'a soralım: Ya felsefe senin anladığın gibi birşey değilse? Ya filozof devleti yönetemezse? Ya bütün gücünü filozof ye-

tiştirmede yoğunlaştırdığı için yıkılıp giderse devlet? Biliyorum, hiçbirine kesinlikle olumsuz bir karşılık verilemez; hepsi de tartışmaya açık sorular bunların. O zaman da Platonun duraksamadan sarıldığı düşünce sallantıya uğruyor. Platonca *idea*'ların varlığına inanmıyorum ben. Şu dünyada olupbiten herşeye öbür-dünyadaki bir ilkörneğin yansısı diye bakamıyorum; gerekçeden yoksunum, belge yok elimde. Onun için, filozof deyince, Platonun tasarladığı bir *idea*-sever gelmiyor gözümün önüne. Bence filozof bu dünyanın gerçeklikleriyle uğraşan, bu gerçeklikler üzerindeki bilgilerin çözümlenmesinde başarılı çalışmalar ortaya koyabilen insandır. Kafamda bir devlet kursaydım, hiç de Platon gibi yetiştirmezdim filozofları. Bütün bilgileri nasıl kucaklıyabilir filozof; öylesine arttı ki, genişledi ki bilgiler, Platon gibi çokesinli, çokyetili bir deha bile şaşırıp kalır. Platonun filozofu bir düşten öteye geçmeyince de, «buyur, sen yönet devleti» diyemeyiz böylesi bir yaratığa. Ne denli imrenirsek imrenelim, bu filozof, Platonun uydurduğu düşsel bir kişi, bir uyduruktur. Böyle bir öncüle güvenerek kurduğumuz çıkarımlar, büyülese de herkesi, sağlam olamaz.

Filozofun devlet yönetişine gelince, onbaşılar, dokumacılar, at cambazları devlet yönetir de filozof neden yönetemez? Gelgelelim, salt filozof olduğu *için,* kimsenin devleti ayakta tutup yücelttiğini söyliyemeyiz. Ünlü düşünür İmparator Marcus Aurelius Roma'nın çöküşünü bir süre daha durdurmuştu durdurmasına. Felsefesiyle değil ama, filozoflarda kolay kolay raslanmıyan o kendine özgü kestirmeden karar verme becerikliliğine, çabucak verdiği kararları çabucak uygulama ataklığına dayanarak. Filozofu devletin başına geçirin, gerçekten filozofsa, devlet işlerinden çok felsefesiyle uğraşacaktır. Çok kez de istese bile

iş göremez; çünkü filozof, yapma-olanaklarını çepeçevre düşünüp tartışıncaya dek iş işten geçmiştir. Bırakın ki benim tanıdığım filozofların hiçbiri devlet yönetmiye yanaşmaz. Başaramıyacağını apaçık bilir de ondan. Öyle ya, devlet yönetimi değildir ki filozofun başarı alanı. Platonun filozofu bile isteksizce görev alır devlette. Devlet *idea*'sını en iyi onun gerçekleştirebileceği beklendiği için, bir ahlâk ödevidir bu ona. Ama *idea*'ları seyretmemiş bir filozofu hangi zorunluluk iteliyebilir devletin başına?

Bir devlet tasarlayın, kendi varlığını güven altına almak kaygusuyla, elden geldiğince çok sayıda filozof yetiştirmekten başka birşey düşünmüyor. Battığı gündür bu devletin. Hepsi de başa geçen bu filozoflar ne yapacak peki? Platonda yönetici sınıfın bütün üyeleri hep aynı bilgileri paylaşır; bir uyum içindedir hepsi. Oysa Platoncu olmıyan filozoflar, oybirliğini sağlıyacak üstün ve değişmez *idea*'lar varolmadığına göre, kimbilir birbirinden ne ayrı görüşler savunacaklar. O zaman n'olacak? Herbiri devleti başka bir yana çekecek, herbiri yalnızca görüşleriyle değil, eylemleriyle de olanca etkisini ortaya sürecek, ona ne şüphe. Oysa, yöneticilerin birbirine düşmesinden daha büyük bir tehlike var mı devlet için? Onlar filozof kişilerdir, bir yolunu bulup anlaşırlar, demeyin. Hiçbir filozof özgürlüğünden vazgeçemez. *Düşünmek* ile *yapmak* aynı insanda birleşti mi, hiçkimse düşündüğü ile yaptığı arasına bir gedik konmasına boyun eğmez.

Benim büyük saygım var uzmanlığa, her şeyi o şeyin uzmanı çekip çevirsin, derim: Devleti de devlet işlerinden anlıyanların yönetmesi gerekir bence. Kim anlar peki devlet işlerinden? Gerçeklikte öylesine karmaşık bir kuruluş, öylesine dallıbudaklı bir yaygınlık, öylesine içiçe giren ilişkiler bütünüdür ki devlet, bu gerçekliği tek bir kişinin bil-

diğini, tek bir kişideki bilginin bu gerçekliği yönetmiye yeteceğini sanmak çocuksu bir iyimserlik olur. Platon'un o sınırları dar, herkesin birbirini tanıdığı kent-devleti bile tek bir uzmanlığın kuşatımına sığmıyacak yapıda. Alabildiğine geniş karalar ve denizler kaplıyan, havaları da kendine yurt edinen günümüz devletlerinin ayakta kalabilmek için gerektirdiği uzmanlıklar saymakla bitmez. Hangi uzmandan vazgeçebilir devlet? Öğretmen, para denetleyicisi, ormançı, demiryolu onarıcısı, alay komutanı, atom bilgini, işletmeci, ekonomist, hukukçu — herkese, herkese bir görev düşer devlette. Değil mi ki belli sorumluluklar yükleniyorlar, değil mi ki belli bir yetkileri var, hepsi de yönetici durumda bütün uzmanlar. Devlet ve hükûmet başkanları, parlamento üyeleri ve yüksek görevlilerin hepsi gördükleri işle orantılı birer uzman bence. Daha doğrusu, öyle olmalı. Ya politikacılar, devleti onlar yönetmez mi? Bir uzmanlığı var mı onların? Neyin uzmanı politikacılar? Söyliyeyim: devlet yönetmenin. Platon'un diliyle *polis techne'*sinden anlıyan kişiler onlar. *Polis* devlet demektir, *techne* de teknik, sanat, bilim, yapabilme gücü anlamına gelir. «Belli» bir okulu bitirmemiş olabilir politikacı, ama yetişmesi gerekir. Yönetimle ilgili bilgileri olmıyan bir kimse yönetemez. Bazılarında güvensizlik yarattığı için, «politikacı» deyimini kullanmayıp «devlet adamı», «devlet görevlisi» ya da düpedüz «yönetici» dediğimiz kimseler, devletin en çok üzerine titriyeceği kimselerdir, ne yapıp yapıp onları yetiştirmek zorundadır devlet. Yerden göğe hakkı var bu noktada Platonun. Ama filozoflar ile devlet adamları aynı kişiler değil ki, genellikle.

Görevi ne öyleyse filozofun devlet yönetiminde? İlkin, uzmanlıklar biryana, bir vatandaştır filozof. Her vatandaş gibi, onun da bir yeri, bir ağırlığı var devlet düze-

ninde. Politik hakları ve ödevleri olan her vatandaş gibi, devlet işlerinin gidişinde onun da tuzu-biberi olacaktır. İşler yolunda gitti mi sevinir, sevinmez mi hiç; gitmedi mi de, bazan doğrudan doğruya kendisi zarar görmese bile, üzülür, üzülmez olur mu hiç? Bir uzmandır da filozof. Felsefeciliktir onun mesleği. Pekçok girdisi çıktısı olan devlet düzeninde, dolaylı ya da dolaysız, ona da gereksinme duyulacağı apaçık. Devlet adamlarının birçok danışmanlarından biridir filozof bence. Ben filozofsuz da işimi görürüm, diyen yöneticilerden korkarım. Korksun böyle yönetici her yaptığından. Uzman saygısını yitirmiştir bir kez. Ergeç acıyla öder devlet böylesine uygunsuz bir davranışı. Sağduyulu devlet adamının yardımcısıdır filozof. Hangi filozof ama? Yöneticinin kendisine yakın bulduğu filozoflar mı? Olmadı işte; kendi gibi düşünmiyenleri dinlemek hoşgörüsünden yoksun yöneticiye zorba denir; zorba yönetimine de devlet denmez. Filozofların herbiri başka birşey söylüyorsa? Ekonomistler, komutanlar, atomcular, planlamacılar — sanki bütün bu uzman öbeklerinin herbirinden *teksesli* bir düşünce mi duyulur? Bir konuda filozofların aralarında anlaşamamasından da öğreneceği pekçok şey var devlet yöneticisinin. Onun eylemlerini engellemek ya da çarpıtmak şöyle dursun, yeni yeni seçme olanaklarına esin, çaba arttıran güçlüklere bilinç sağlar bu durum. Yapmak, yaptırmak için belli bir bilgi aydınlığı gerekir. Araştırma verilerini, kendi katkısını da ekliyerek uygulayıp değerlendirmesini bilen devlet adamının aydınlatıcısıdır her uzman, — her uzman gibi filozof da. Daha ileri gidip (kulakları çınlasın Platonun) şöyle diyeceğim: her uzmandan çok filozof: Çünkü her bilgiyi çözümleyip eleştirebilen, her uzmanlığın dilsel ürününü inceleyip derinleştiren, bilimce aydınlatmaları bir kez de felsefece aydınlatan bir uzman-

dır filozof. Kimseye uşaklık etmez; ne yamak, ne çömez, ne de araçtır o. Kendisine danışıldı mı, bildiğini söylemeli, inandığını tüm gerekçeleriyle açıklamalıdır. Hattâ kendisine başvurulmasa da, gerekli gördüğü yerde, her uzman gibi o da bildiklerini yöneticilere duyurmak, yöneticileri uyarmak zorundadır.

Çökmek istemiyen bir devlet, filozofları başa geçirmese de olur; böylesi daha iyi; yeter ki gerekince onların uzmanlığından yararlanmasını bilsin.

o

ÇAN YAYINLARINDA

Yeni Çıktı
Sabahattin Eyuboğlu

Yunus Emre'ye Selâm

4 lira

Bu eser 1965 yılında Ankara radyosunun Türk Büyüklerini Anma programı için hazırlanmış ve 1966 yılında Ankara ve İstanbul radyolarında okunmuştur.
Sabahattin Eyuboğlu bu eserde, bir çoklarımızın mistik, yani insandan çok Tanrıya, bu dünyadan çok ötekine inanan ve hepimizi düşünmeden boyun eğmeye, alın yazımızı gönül ferahlığıyla kabullenmeye çağıran bir şair saydığımız Yunus Emre'nin Tanrılıktan çok, insanlıktan yana giden yollarına götürmektedir bizi.

DANTON (1759-1794)

Paris Barosunun parlak avukatlarından. Kırallık zamanında devlet görevi almaya yanaşmamıştır. Devrim'in başlarında, Paris ilinin yöneticisi, baş savcı yardımcısı, sonra da adalet bakanı olmuştur. Devrim Mahkemesini kurmuştur. Terreur politikasını savunuyor ve körüklüyor, ama 1793'de gücünü yitirip Robespierre'le çatışıyor ve İnsaflılar'dan yana oluyor. İhanetle suçlandırılıp tutuklanıyor ve giyotinle öldürülüyor. Çok iyi konuşan, güçlü bir ruh ve beden yapısı olan Danton, Devrim'in en büyük adamlarından biri sayılır. Aşırılığa istemiye istemiye kaydığı ve yumuşatmak istediği Terreur'ün kurbanı olduğu söylenebilir.

Gerçek Sorumlular

Devletleri kökünden sarsan filozoflar değildir; onlar sistemler tasarlar sadece. Kıralların aşağılık dalkavukları, onlar adına halkı ezer ve aç bırakırlar, bir başka yönetim özlemi yaratırlar. Bu özlem, salt özgürlük üstüne düşüncelerini yayınlayan bütün filozofların yaratacakları özlemden daha güçlüdür. 1792

o

POLİTİKA SUÇU

Bir politika suçunu tanımlamak kadar güç bir şey yoktur. 1793

İNSAN KAFASININ BAŞ-YAPITI

Temelleri en çok halka dayanan bir anayasa yapmak, öyle bir anayasa ki, bütün gelişmelerde halkın bütün haklarının en iyi işlemesini sağlasın, yasa yapmanın en iyi yolunu bulsun, zorla başta kalmamakla birlikte, en güçlü hükümeti kurabilsin. İşte, şüphesiz, insan kafasının baş-yapıtı olurdu bu. 1793

ÇAMUR ATMA

Çamur atılmaktan korkan, devlet adamı olamaz.

İYİ YASACI

Yasacının yapacak olduğu şey nedir? - İlkelere uygun olanla, koşullara uygun olanı uzlaştırmaktır.

o

DEVRİMİN KADERİ

Hesaba kitaba uygun bir devrim yapılamaz. Devrim yollarının, zaman zaman, iyi yurttaşların da kanına girmemesi imkânsızdır.

Çeviri : S. E. - V. G.

ABRAHAM LİNCOLN (1809-1865).

Bütün politik hayatını köleliğin kaldırılmasına adamış devlet adamı. Birleşik Amerika Devletlerinin cumhur başkanlığına seçilmesi Kuzey'le köleci Güney arasındaki savaşların kaynağı olmuştur. Avrupa anlamıyla tam bir demokrat olan Lincoln Kuzey'in Güney'e karşı zaferini sağlamış ama, politikasını yürütüp olgunlaştırmak fırsatını bulamadan bir güneylinin kurşunlarıyla can vermiştir.

Halk, Kölelik ve Çalışma

Halk için halkın kurduğu bu halk hükümeti, yeryüzünden bir daha kalkmayacaktır. 1863

Ben bir köle olmak istemediğim gibi, bir efendi de olmak istemem. İşte, benim demokrasi anlayışım budur. Bunun dışında her şey, ne kadar az değişik olursa olsun, demokrasi değildir. 1858

Bir anayasaya dayanan cumhuriyet, bir demokrasi - halkın yaptığı bir halk hükümeti - toprak bütünlüğünü iç düşmanlarına karşı koruyabilir mi, koruyamaz mı? İşte, bütün insanlığın karşısına çıkan sorun budur. Rahatı kaçan kişiler - ki azınlıktadır bunlar - hükümeti denetlemek için, cumhuriyetin yasalarından yararlanıp şu ya da bu hak iddiasıyla, ya da hiç bir sebep göstermeden keyiflerince, hü-

kümeti devirebilirlerse, dünyadaki bütün özgür hükümetler ortadan kalkabilir demektir. Onun için, kendi kendimize sormalıyız: Bütün cumhuriyetlerin, ister istemez, tutulacakları bir hastalık mıdır bu?

Kongreye mesaj, 4 Temmuz 1861

İş gücü, kapitalden öncedir ve ondan bağımsızdır. Kapital iş gücünün bedelidir sadece. İş gücü olmazsa kapital de olmazdı. İş gücü kapitalden üstündür ve daha büyük saygı görmesi gerekir. Bununla birlikte, kapitalin de, bütün haklar gibi korunması gereken, bazı hakları vardır.

Kongreye mesaj, 3 Aralık 1861.

Çeviri: S. E. - V. G.

Türk Romanında Tipler:

Ahmet Kerim
I

Rauf Mutluay

Kimbilir kaç aydın kuşağı Türkiye'de, kendi ömür döneminin kısır karanlığından, kendi verimsiz çevresinin dölsüz uykusundan yakınıp dövündü şimdiye kadar? Daha ne vakte kadar sürecek bu?

Tevfik Fikret, «Muhtac-ı feyz ü nur olan ati-i milletin meçhul elektrikçisi»ne Promete örneğini verirken «Hayata neşe güneştir; melâl içinde beşer, çürür bizim gibi» diyordu: «Bu memlekette de bir gün sabah olursa Halûk... O gün ben ölmemiş bile olsam, hayata pek ölgün bir irtibatım olur şüphesiz; o gün benden ümidi kes, beni kötrüm ve boş muhitimde merâretimle unut; çünkü leng ü pejmürde nazarlarım seni maziye çekmek ister; sen bütün hüviyyet ü uzviyetinle âtisin.» *(Sabah Olursa)*.

İşte aynı kader yakınışının en yeni örneklerinden biri: «— N'apıyorsun? — Hiç, dedim. Biraz iyi, biraz kötü, yaşanıyor. — Yirmi beş yaşında ölecekmiş gibi kurdum yaşamımı; ölmeyince herşey berbat oldu, dedi. — Aldırma. Bu durumu biz yüklemedik ki kendimize.. — Niçin bugün, bu anda, bu yıllarda, bu dünyanın ortasında... — Çürüyüp gideceğiz göreceksin, bir şey başaramıyan bir kuşak, bir Türk kuşağı...» (Demir Özlü, *Boğuntulu Sokaklar,* 21,36...)

Ahmet Kerim; bugün bile kendini «mahkûm nesil» saymakta devam eden o sayısız yakınmacıların, o herşeyi kendi hastalıklarına özür yapmakta ustalaşmış verimsiz ve

kararsız aydınların en iyi sözcülerinden biridir. Bekirağa bölüğünde -suçsuz ve haksız- idam korkusuyla «Hüküm Gecesi»ni beklerken bile kişiliğine kabahat bulmaz; bütün sebep ve sonuçlariyle hayat hesabının yükünü zamanına ve neslinin talihine yükler. Kırk yıl öncę Karaosmanoğlu'nun Ahmet Kerim'e söylettiklerini -gündeş bir gerçeğin en yakın belgesi diye- olduğu gibi aktarıyorum:

«Yaşamak, yaşamak! O ne tatlı, o ne güzel, o ne ilâhi şeydi! Ahmet Kerim, onu bütün cevri ve cefasiyle seviyordu. Zaten, ne vakit onu sevmekten vazgeçmişti? Eğer şimdiye kadar hayatla ilgili herşeyi hor gördü ve yadırgadıysa bu, ona aşırı sevgisindendi. O, dünya nimetlerinin hepsine sahip olmak istemiş ve bunu başaramayınca hayal kırıklığını bir çeşit bezginlik veya toklukla örtmeye çalışmıştı. İşte Ahmet Kerim'in mayasındaki zehrin ilk bakışta karışık görünen terkibi bundan ibaretti. Evet yaşamak aşkı onda bir çeşit kızgınlık, bir çeşit azgınlık halini almıştı. Hayatta en küçük, en manâsız zevklerden en yüksek, en seçkin hazlara kadar hepsine bağlanmıştı. Fakat zayıf iradesi bunlara her temasında, her sahip olma anında bükülüp kırılıvermiş ve Ahmet Kerim'in gençliği de bu yüzden heder olmuştur.

Tatsız, kokusuz ve kısır gençlik! Daha ilk devresinde aşkları kızgınlığa, heyecanları çarpınmaya çeviren ve kalaysız bir kap içine konan tatlı hayat sütünü bir anda en öldürücü zehirlere çeviren lânetleme gençlik. Daha ilk devresinde taze ve saf soluğu ile fidanlara tomurcuklarını, ağaçlara yapraklarını, çiçeklere kokularını vermesi lâzım bir bahar mevsiminin başlangıcı iken bir sam rüzgârı gibi sevgi ve şefkat bahçesinin bütün güllerini kurutan, sümbüllerini dağıtan huysuz, sevinçsiz ve sakar gençlik! Sözleri bir kocakarı öksürüklerine, gülüşleri bir baykuşun haykırışlarına benzeyen donuk bakışlı, sakat, hasta ve bezgin gençlik.

Ahmet Kerim, kendi kendine «Lâkin, yalnız ben mi böyleyim?» dedi. Bu kusurlar 1908 de yirmi yaşına basmış olanların hepsine yaygın değil miydi? Bu; Abdülhamid devri denilen o uzun, o otuzüç yıl süren geceden artakalmış, mayası karanlıkla yoğurulup kanı yaslı anaların gözyaşıyla tuzlanmış bütün bir nesle mahsus eksiklikler, kötülükler, dertler değil miydi? O neslin en belirli örneklerinden biri olan Ahmet Kerim, «Adam sende, zaten biz doğarken mahkûmduk» diyordu. En iptidai bir kültürden, en basit bir idealden bile yoksun bırakılan ve devrin karanlıkları, karışıkları, kin ve hileleri içinden yolunu kendi kendine bulup yürümek zorunda kalan bu kimsesiz Türk gençliği, Ahmet Kerim'in gözü önünde insanlığın en acılı, en çok gadre uğramış, en çaresiz bir parçası gibi tecessüm ediyordu. Genç adam hayalinde arkasına dönüp sanki kendi arkadaşlarından, kendi çağdaşlarından kurulmuş bir topluluğa seslenivermiş gibi «İşte ben, ben sizin adınıza kurban ediliyorum! Bu, günahlarınızın kefareti olsun, dedi.» (*Hüküm Gecesi,* 354-356, Ankara 1966, Bilgi Kitabevi)

Bu, herşeyden önce yalancı bir mübalâğa içine gömülmüş bir gençliktir. Ölüm korkusuyla kıvranırken bile edebiyat yapmaktan vazgeçemiyen, düşünce özlerinden yoksun süslü kavramlar gençliğine gecenin içinde sağduyunun sesi: «Hadi yat, hadi yat, bir şey yok» der. Ama Ahmet Kerim hiç bir şey olamadığını bilerek hiç olmazsa bir kurban olmak yüceliğini özler. Neslinin kaderi üstündeki dramatik yargıları, eyleminin boşluğunu trajik bir sonuca bağlayıp anlamlandırma isteğinden ileri gelir. Gerçekten 1908 uyanışıyla Meşrutiyet hürriyetine doğan bu karmakarışık yığın, beceriksizliklerine özür olabilecek çaresiz bir şaşkınlık içindedir. O «Hasta Adam» imparatorluğunun yalancı iyilik döneminde, ortada on dört tane siyasi fırka ve sayısız ce-

miyet varken, daha hiçbir kurtuluş yolu da bulunmamışken yaşamak ve yazmak. Neyi, neleri? Dr. Hikmet sürgünlüğünden sağlıklı bir umutla dönülemediğini anlatan Karaosmanoğlu, Namık Kemal hürriyetçiliğinin sınırlarını doğrulukla gösterir. Niçin bir İttihatçı gazeteciyi romanına kahraman yapmadığını uzun süre düşündüm. Ahmet Kerim'in de bildiği gibi «fedakâr inkılâp erlerinden meydana gelen hükûmet», «feragatin örneği evliya ve kahramanlarla dolu merkezi umumi»siyle İttihat ve Terakki (13), «milletteki müspet kuvvetlerin biricik kaynağı»dır (338). Niçin Ahmet Kerim, orada, o cephede değildir? Bu cevap zor değil. O günkü en büyük ülkü, hürriyetçilikti. Niçin Tevfik Fikret «Doksan Beşe Doğru» yönelen cephenin karşısına geçmişse Ahmet Kerim de aynı güdüyle oraya sürüklenir. «Koşan cihad-ı maâliye şanlı lâkin mahûf adımlar atar-Önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler». İşte Ahmet Kerim'in dramı burdadır? Karşılığında hiçbir şey beklemeden kendini feda edebilecek gerçek bir ülkü özlemi neslindendir. Ama ülkü nerede?

Kitabın ilk sayfalarında mesleğinin, günlük gazeteciliğin bütün âdi ölçülerinin farkında görünen Ahmet Kerim, işini bir kaldırım orospusunun işiyle karşılaştıracak kadar gerçekçiyken gene de kendisini ayrı bir dirhemle tartar: «Hayır! Ben yalnız ben, bu cins hakikat bezirgânlarından değilim. Her yazım kuvvetle inandığım, kuvvetle hak bildiğim bir fikrin ifadesidir.» (7) Öyleyken, sırf hürriyete yapılan baskıya karşı koymak ve kişiliğini satılığa çıkarmamak için «muhalefet»e geçen Ahmet Kerim, birdenbire kendisini aralarında hiçbir öz ve niyet birliği bulunmayan Hasip, Halil Paşazade Ömer Beylerle, Necip Molla'ların Neşet Paşa'ların, Saim Efendilerin içinde bulur. Ondan sonrası artık kaybedilmiş bir dâvâdır. Sinop sürgünü Ahmet Ke-

rim, «bünyesinde eskimiş bir dert halinde yaşayan içki alışkanlığı dayanılmaz bir iptilâ haline gelmiş, alkolden yoksun kaldığı anlarda kafası yağı tükenmiş bir kandile dönen» eli titrek «bitmiş» bir adamdır; mektup bile yazamaz gibi görünür.

Ne var ki kitabın anahtar cümlesi Cemal Paşa'yla konuşan Ziya Gökalp'in şu sözlerindedir: «Ahmet Kerim için çok teşekkür ederim. O genç günün birinde bize lâzım olacaktır. Türkçülük cereyanının gönüllü hadimlerinden biridir» (365). *Hüküm Gecesi*'nde böyle bir umut görülmez gibiyse de Ahmet Kerim'in bize hüzün veren bu yarım sonundan aydınlık bir Milli Mücadele nesli çıkacaktır. Ahmet Kerim Fecr-i Âtinin gençliği, bulunmamış bir ülkünün özlemidir. Kısır dönemeçlerini, kararsız kavgasını hoş gösterecek sebepleri vardı. Her neslin, hele şimdikilerin ve bizim, böyle haklı özürlerimiz olmayacaktır.

o

ÇAN YAYINLARI

39 kitabını Çemberlitaş, Boyacı Ahmet Sokağı, Nuri Bey Han, Kat 2, No. 8 adresine uğrayan abonelerimize ve bütün öğrencilere her kitap için %25 indirim yapacaktır. Posta aracı ile isteyenlerin kitap ücretlerini peşin yollamaları rica olunur. Mektuplaşma adresimiz şudur. *YENİ UFUKLAR* P. K. 1034 Galata - İstanbul

Shakespeare Çevirisi

Boris Pasternak

Shakespeare'in oyunlarından yaptığım çeviriler için yıllarca uğraştım: Hamlet, Romeo ve Juliet, Antony ve Cleopatra, Othello, Kıral IV. Henry (I. ve II. bölüm,) Kıral Lear ve Macbeth.

Sade ve akıcı çevirilere karşı her zaman büyük bir ilgi vardır. Her çevirmen bu ilgiyi başka çevirmenlerden çok kendisinin başarı ile karşılayacağı umudunu taşır. Herkes gibi ben de kapıldım bu duyguya.

Benim çeviri sorunları ve başarılı çeviri üstüne görüşlerimin de bir başkalığı yoktur. Bir çokları gibi ben de, çevirilecek yapıtı vermenin, sözcüğü sözcüğüne bir bağlılıkla ya da biçimde benzerlikle sağlanamayacağına inanırım. Bir portrede olduğu gibi, burada da, canlı ve yapmacıksız bir anlatım yolu tutturmazsan, benzerliği elde edemezsin. Tıpkı yazar gibi, o yazarın çevirmeni de kendini alıştığı, yapmacıksız dille bağlı tutmalı ve lâf oyunlarından uzak durmağa bakmalıdır. Orijinal metin gibi çeviri de, okuru yaşamla karşı karşıya getirmelidir, söz boğuntusu ile değil.

Shakespeare'in Ozanca Deyişi

Shakespeare oyunlarının kendilerine özgü derin bir gerçekçiliği vardır. Oyunun hareketi ve gidişi içinde birbirlerini bütünleyen düzyazılı bölümlerde ve koşuklu diyaloglarda uslûp konuşma uslûbudur. Bunun dışında, özgür koşuğun akışı çok fazla mecazidir, kimi zaman öylesine ki, yapmacıklığa değin gelir dayanır.

Hayal gücü dengeli değildir her zaman. Şiir bir yerde yücelir, bir yerde açıkça söylevciliğe düşer ve bu şiir, Shakespeare'in dilinin ucunda olup da aceleciliğinden ötürü unuttuğu bir doğru sözcüğü karşılamak için sıraladığı düzinelerle gereksiz sözle doludur. En başarılı yerlerinde olduğu gibi en başarısız yerlerinde de, mecazlı konuşması, tam allegorinin gereklerine uyar gene de.

Mecaz dili, insanın kısa yaşamı ile, ödevlerinin sınırsız ve uzun süreli oluşu arasındaki nisbetsizliğin sonucudur. Bundan ötürü, Shakespeare'in olaylara bir kartalın keskin bakışı ile bakması ve gözlerini bir an yanıp sönen şimşek hızı ile oradan oraya çevirmesi gerekir. Şiir de tam bu demektir işte. Büyük adamlar ruhun stenosu olan mecazı kullanırlar.

Bir Rembrandt'da, bir Michelangelo'da ya da bir Titian'da fırça vuruşların fırtınalı hızı, bu sanatçıların öylesini yeğlediklerinden değildir. Bütün evreni vermek istiyen başka türlü resim yapamaz da ondan.

Shakespeare'in uslûbunda karşıt aşırılar birbirini bütünler. Düzyazı kusursuz ve parlaktır. Güldürücü ayrıntı sanatında bir dahinin, bir veciz konuşma ustasının, dünyada meraka değer, garip ne varsa tümünü en başarılı biçimde veren birinin yarattığı yapıtlardır bunlar.

Özgür koşuğu tam bir karşıtlık içindedir. Bu şiirin iç ve dış kaosu Voltaire'i, Tolstoy'u şaşırtmıştır.

Shakespeare'in çoğun bir kaç bütünlenme döneminden geçen karakterleri, önce şiir yolu ile, sonra da düzyazı yolu ile konuşurlar. Bu durumda, şiirle konuşulan sahnelerde kişi parça parça verilir, düzyazılı konuşmalarda ise tamamlanmış ve kesin olarak ortaya çıkar.

Şiir Shakespeare'in en çabuk ve en kestirme anlatım

yöntemiydi. Düşüncelerini en kısa bu yoldan ortaya koyardı. Bu yüzden şiirinin bir çok bölümleri, düzyazısının taslakları gibi okunur.

Shakespeare'in şiiri bütün gücünü, taslak, başı boş ve bereketli olma niteliğinden alır.

Shakespeare'de Ritm

Shakespeare'de ritm, şiirin temel ilkesidir. Ritm, hızı, diyaloglarda soruların ve cevapların bölünmesini ve dönemlerle monologların uzunluğunu belirler.

İngilizce'nin lâkonik özelliğini yansıtan da bu ritmdir. Bu özellik, iki ya da daha çok karşıtı ele alarak, tüm bir anlatımı bir dizeye sıkıştırır. Rahat konuşmanın ritmidir bu, yasak koymayan bir insanın dilidir ve bu yüzden de kestirmedir, açıktır.

Çeviren: Melih Cevdet Anday

o

BİZE GELEN ESERLER :

- SOSYALİZM VE AHLÂK: Roger Garaudy. Çeviren: Selâhattin Hilâv. Gerçek Yayınları: 5, İstanbul 1965, 4 lira.
- SOVYETLER BİRLİĞİ İLE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ARASINDA EKONOMİK İŞBİRLİĞİ: H. D. Malawya. Çeviren: Selâhattin Hilâv. Gerçek Yayınları: 3, İstanbul 1965. 5 lira.
- JAPON KALKINMASI VE TÜRKİYE: MAYOSACHİ OKA — L. Perceval. Çeviren: Fethi İdris Küçükömer'in önsözüyle. Gerçek Yayınları: 7, İstanbul 1966, 4 lira.

Yıkıntıdan Sonraki Dinginlik

Demir Özlü

Yayınlanmadan önce yitmiş yazılarım var. Ece Ayhan'ın şiirleri üzerine de yazmakta olduğum bir yazı yitti. Şimdi o yazıyı arasam da bulamam. İki şiir kitabı yayınlandı Ece Ayhan'ın: *Kınar Hanımın Denizleri* ile *Bakışsız Bir Kedi Kara.* Birçok yönden, bizim kuşağın belki en önemli şairidir Ece Ayhan. Şiirde de, eski duyuşta da, bu iki kitabıyla değiştirdiği (hem de sadece şiirin gücüyle yaptı bunu) pek çok şey var Ece Ayhan'ın. Ama okuyucu bunun farkında mı? Bırakalım okuyucuyu, edebiyatla uğraşanlar bunun farkında mı? Ben edebiyat anlayışı, ortalama bir okuyucudan geri pek çok yazar gördüm. (Bu olgu Türk Edebiyatı'nın yapısından doğuyor.) Ece Ayhan'ın şiirlerinin önemini bilen birtakım şairler vardır elbet, ama onlar da bu önemi açıkça söylerler mi? Zaten bizde şiir alanı iyice değerlendirilmiş değil. Bu konuda epeyce haksızlık yapıldı, şimdi de sesizliğe gömülündü.

Anlatmak istediğim bu değil.

Yıkılmış bir kuşaktır bizim kuşak. Edebiyat alanına pek erken yaşta çıktı, bir yığın da sorumluluk yüklendi hemen ona, çeşitli nedenlerle yıkıldı. Hem yurdu kurtaracak, hem de edebiyat yapacaktı; büyük bir ciddilik aşılandı ona. Gelenekten gelen yetmiyormuş gibi, buna bir de ilerici düşüncenin cidiliği eklendi. Kuşağıma bir isim yakıştırmaya çalışmıyorum. Böylece kendimi kurtarmak gibi bir düşüncem de yok; yaşamamda çeşitli korkaklıklar yaptım ben de;

düşününce kendimi, bazen, istemediğim bir biçimde, oldukça koşullanmış olarak buluyorum. Sözünü ettiğim korkaklıklar bilmekten geliyor. Bu ortamda bireyle toplum arasında bir bağın olmadığını başka bir değişle bu bağın salt öldürücü bir bağ olduğunu sezmiş olacaktık. Bu yüzden kendi yolumuzda çekingen davrandık belki. Koşullanmış olmanın buruk acısını söylemek istiyorum, bu yıkıntıyı kendinde taşıyan olgudur işte. Koşullanmalar çoktan yıkılmalıydı; sınırlanmaları yıkan iç-güçler yaşamayla oynayarak kendi olanaklarının sonuna değin gitmeliydi. Bunun gerçekleşmesi için bizim kuşağın yaşamasını elinde oynanacak bir nesne olarak görmesi gerekirdi. Yaşama, edebiyat deneyiyle birleşerek genç yaşta üzerinde oynanan bir nesne olmalıydı; biz, bugüne değin, iç-güçlerimizi (yaşamayla ilgili oldukları apaçık bu güçlerin) böylesine sonuna değin kullanamadık. Beslendiğimiz kültürün kaynağında olmamaktan gelen bir kendine güvensizliğin de payı var burda, yapılacak şeyleri sonraya bırakma, hep sonraya bırakma: böylece kendimizi koruyabileceğimizi, iç-güçlerimizi bütünüyle kullanıp da tükenmeyeceğimizi umuyorduk. Tükenmekten yani yıkıntıdan koruduk kendimizi. Bir çeşit çekimserlik! Varılacak olan yıkıntı, zamanın geçmesiyle kendiliğinden geldi ama.

Bizden önceki kuşaklardan daha aşırı bir biçimde yabancı kültürle eğitilmiştik. Daha da köksüzdük hem. Boşlukta bir kuşak. Bizim geleneğimiz yoktur, kendi kendimizin geleneği olmak zorundaydık. Ayıklayıcı, inançsızlığın yarattığı en aşırı ölçüde «titiz». Edebiyatta aşırıcı, kendinden önce gelen herşeye (edebiyat geleneğine de) ters bir kuşak. Nihilizmin her çeşidini bu kuşağın güçlü insanları duydu; korkaklarıysa her zaman olduğu gibi ötekileri taklide çalıştılar. Bu kuşak edebiyat deneyini de, yaşama deneyini de daha genç yaşta tamamlamalıydılar. Geleneksiz-

likten geldiği için, inansızlığı yaşadığı için gerçeküstücüler gibi davranmalıydılar çevreye karşı, bugüne değin de bu *anlatı* tamamlanmalıydı. Ama yapılmadı bu!

Başarılamayan şeyin toplumla, içinde bulunulan kültürle ilgili yanlarını düşünemiyor değilim. Bunları görmek, sıralamak daha gerçekçi davranmaktır. Bu çeşit bir usculuk bizi kurutmaktan, bilgeliğe sürüklemekten başka bir şeye yaramayacaktır. Bizim kaynaklarımızın bu çeşit «ölçülü» bir gerçekçilikle ilgisi yoktur. Değişimlere, çoşkunluğa açık olmalıdır bu kaynaklar; kişiyi içinde yaşanılan gerçekliği istendiğinde başka çeşit algılamaya da götürebilmelidir.

Kaçınılan yıkıntı başka yoldan geldi: zaman yoluyla. Nihilizmden çıkan -tek dayanağını orda bulan- kuşak zamanın geçmekte olduğunu gördü. Yaşadı bu yıkıntıyı, yıkıntı, bir çok üyesini de beraberinde götürdü. Şimdi kendiliğinden gelen yıkıntının ötesindedir, yıkıntıdan sonra gelen dinginliğin içinde. Her çeşit sapmayı bireylerinde çeşitleriyle yaşadıydı, sonra gerginlikler, bazı girişimler, kaçmalar; on yıl önce onları çevreleyen kişilerin gözden yitişi... Bir gün anlatılmalıdır bunlar; anlatıldıklarında, daha önce anlatılmış şeylerden farklı oldukları görülecektir.

Yıkılmış bir kuşaktır edebiyattaki bizim kuşak. Hem de güçlerini sonuna değin kullanmadan yıkılmış bir kuşak. Bir çok üyesi çoktan nesneleşmiş bir kuşak. Bir kuşak davranışı yapması, yıllarca o davranış içinde kendini kurması ya da tüketmesi gerekiyordu. Başka kaynaklardan geldiği, - köksüz olduğu, geleneğini kendisi yaratmak zorunda olduğu için böyle davranması gerekiyordu. Bunu yapmadı. Şimdi kendiliğinden gelen yıkıntının sonundaki dinginlik içinde. Belki bu dinginlik içinde yazılacak yapıtlar; bugüne değin başka bir biçimde yazılıp bitmesi gereken yapıtlar; herşeyi gözden geçirmenin (bu yöntemi hem edebiyat hem de yaşama için kullanmanın) geciktirdiği yapıtlar.

Beatnik'ler

Orhan Duru

Yaygın beatnikler Amerikanın her yerinde. Onları çok defa dikkatli olmayan bir gezgin gözden kaçırabilir uzaya yükselen füze başları ve göklere yükselen tırmalayanlar arasında. Ama beatnikler kirli paslı giysileri, sakalları ve dalgın bakışlarıyla Amerikanın her köşe bucağında vardır aslında, en çok da Üniversite alanlarında.

1963 yılından bu yana değişmediyse, en kalabalık oldukları yer San Fransisko'dur. Doğal olarak her yeri ve her şeyi bir para kazanma amacı haline sokan Amerikalılar bu beatnikleri de bir turist metaı haline getirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. SF'nin yakınlarında Sauçalito diye bir yer var ki dolu bunlardan. Aslına bakarsanız Ferlinghetti'nin bir kitapçı dükkanı var SF'de ve yayınlıyor aklına gelen kitabı beatnikler arasında yetişen azgın Amerikan ozanlarından.

Amerika New York'ta başlıyor ve San Fransisko'da bitiyor gerçekte, bu San Fransısko denilen ve ikinci dünya savaşından sonra Birleşmiş milletlerin temelinin atıldığı ya da kuyusunun kazıldığı yerde ve Türkiye'den giden ermenilerin en çok bulundukları (Saroyan da dahil) yerde. Bulmuşlar bu ermeniler kendilerine uygun bir iklim, Akdeniz iklimine benzer bir iklim ve yerleşerek oraya başlamışlar satmaya kuzu dolma, kuzu fırında, şiş kebap döner kebap ve kestane kebap açtıkları lokantalarda söverek durmadan Türklere. Neyse.. Aslında bu San Fransisko denilen son kentidir Amerika'nın Amerika kıtası üzerinde ve öncüler

hep giderek batıya en sonunda bularak denizi apışıp kalmışlardır burada.

Pek çok kuramlar ileri sürülmektedir beatnikler üzerinde Amerika denilen bu garip kıtada. Kimse aslında bilmemektedir kesinlikle beatniklerin ve kızıl derililerin nereden çıkıp geldiklerini. Gerçi kimisi kızıl derililerin Asyadan ve orta asyadan çıkarak ve aşarak behring boğazını soğuk bir kış gününde geldiklerini ileri sürmektedir bilim kitaplarında ama böyle bilgiyi babam da bilir. Ama Beatniklere gelince çatallaşmaktadır görüşler.

Birinci görüş: Bu birinci görüş ilk görüşlerden birisi olup Michael Harrington'un «öbür Amerika» adlı kitabıyla Amerika'da gizli yoksulluğun ve açık işsizliğin bulunduğu anlaşıldıktan sonra ortaya çıkarak dehşet salmıştır etrafa. Ve bu dehşet salıştan sonra alarak ele Johnson bunu açmıştır yoksulluğa savaş, herkese inat. Şimdi bu görüşün ileri sürdüğüne göre aslında bu beatnikler bu Amerika'da gizli kalmış yoksulların temsilcileridir kamu oyu önünde ve gerisinde. Onun için de kimsenin hoşuna gitmemektedir ve özellikle *Time and Life magazine Co*'nun. Ama *Time* bile alarak ele, nedir bu garip nesneler köşe başlarında dolaşan, esrar çeken, her türlü ilâcı kullanan üstü başı partal kişiler, diye yazmıştır yazılar. Türkiye'deki bütün ingiliz usulü yetişmiş aydınların okuduğu bu dergi, ayrıca bakmıştır bu beatniklere sadece halkı eğlendirecek pis, hiç yıkanmayan, aşşağılık yaratıklar diye. Gerçekten yoktur. Ulu amerikamızda yeri böyle pisliklerin ve çok antiseptik bir ülkedir boydan boya ve kıçtan kıça Amerika. Amerika taka tuka. Amerikalılar hiç sevmezler böyle kirli pasaklı dolaşmalarını ayaklarının arasında bu garip sakallı ve disleri çürük ağzı kokulu adamların ne kendi ülkeleri olan amerika'da ne de dünya yüzünde. Böyle heriflerin çıktığı yerlere

atıverir birkaç bomba Amerika ve dezenfekte ederek etüvden geçirir insanlığı Amerika.

Ne dedik? Birinci görüşe göre Amerika'da bir türlü gözükmeyen, büyük binalarla, reklam levhalarının arkalarında gölgede kalan yoksul kişiler, ki yüzde yiğirmi beşi, diyorlar Amerikan nüfusunun, bunların temsilcileridir beatnikler ve onun için böyle kirli pasaklı dolaşmaktadırlar Amerikan toplumunun ortasında ve olmayan edepsizliği yapmaktadır herkesin ve dünya kamu - ve kamutay - oyunun gözü önünde. Ayıp be!

İkinci görüşe bakılırsa, bıkmışlardır bir kısım insan Amerika'da Amerika'nın Amerikalılığından ve uygarlığından, bu makinalardan, apartımanlardan, gökdelenlerden, gözdelenlerden, super market'lerden, drugstore'lardan, arabalardan chevrolet'lerden, dodge'lardan, bıkmışlardır bu çekişmeden, bu Bethlehem Steel Co'dan, bu Us Steell'den, bu stainless steel'den, bu televizyondan, bu seven-up'tan, bu pepsi-cola'dan, coca cola'dan, bu hamburgerlerden, bu italyan pizzalarına benzemeyen amerikanlaşmış pizzalardan, amerikanlaşmış İrlandalılardan, Amerikanlaşmış Almanlardan, Amerikanlaşmış klâstik müzikten, General Motors'dan, General Electric'ten, Walt Disney'den, Disneyland'dan, Reader's digest'ten, bu televizyonda sırıtan suratlardan, bu herşeyin iyi olmasından, bu Amerikan görüntüsünden, bu Mafia'dan, bu Coca Nostra'dan bu köpek mamalarından, bu hazır insan mamalarından... ve oturup olmuşlardır beatnik.

Bunlar aslında bu korkunç makina uygarlığının ve aşırı gelişmiş ülkenin ağırlığını taşımayı istemeyenler, bunlar bırakmışlardır bu ülkenin her türlü görüşünü, inancını ve vermişlerdir kendilerini Zenbudizm'e, bayağı budizme,

tasavvufa, Esrarlı doğunun esrarlı bilimlerine ve aramaktadırlar ruhlarına bir kurtuluş.

İşte, bu kadar beatnik olursa bunların ozanları da, yazarları da olur. Ve galiba en iyi ozanlar da bunların arasından çıkmaktadır bugünlerde Amerika'da. Gerçi sorarsanız ünlü eleştirmen Untermeyer'e bunlar ağzı bozuk terbiyesizlerden başkaları değildir. Ama getirmektedirler insanoğlunun karşısına kendi sorunlarını yeniden ve cesaretle bu oğlanlar, kendilerini hiçleyerek, şiir matinalarında soyunarak ve ahaliye göstererek şeylerini bir soru işareti gibi yükselmektedirler Amerikan uygarlığı karşısında ve belki de tek amerikan uygarlığının kesin biçimini vermektedirler bunlar. Gericilere karşıdırlar bunlar. Savaşa karşıdırlar bunlar. Amerikan hükümetinin yapma dediği herşeyi yaparlar bunlar ve belki de en aklı başında olanlar bunlardır Amerika'da.

o

BİZE GELEN ESERLER :

- İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN (Roman): Sabahattin Ali. Varlık Yayınları, Sabahattin Ali Bütün Eserleri: 6, İkinci basılış, İstanbul 1966, 6 lira.
- BİR SAVAŞ VARDI (Roman): John Steinbeck. Çeviren: Ülkü Tamer. Varlık Yayınları: Büyük Eserler Kitaplığı: 82. İstanbul 1966, 4 lira.
- RUH VE AKIL BOZUKLUKLARI (Psikiyatriye Giriş): Dr. Henry Yellowlees. Çeviren: Ender Gürol, Varlık Yayınları: Faydalı Kitaplar: 52.
- EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ: Behçet Necatigil. Varlık Yayınları, üçüncü basılış, İst. 1966, 5 lira.

Ne Baskı, Ne De Anarşi

Jean Jaurès

Sosyalizm ne bir kışla hayatı getirecektir, ne de başıboşluk. 26 ağustos 1894 te «Dépêche de Toulouse» da çıkan bir yazısında Jaurès, liberal okula bağlı iktisatçıların ikiyüzlülüğüne dikkati çeker. Bu İktisatçılar sosyalizmi kâh özgürlüğü kaldırmayı, kâh da anarşiyi kurmayı istemekle suçlarlar. Aşağıda okuyacağınız parçalar, muzipçe gülümsiyerek ve saflığı bir yana bırakarak, Jaurès'in düşmanlarını nasıl hırpaladığını göstermektedir. Louis Levy

Krediyi, üretimi, toprağı ellerinde tutan ve işçilerle köylüleri kendi çıkarları için çalıştıran bütün büyük bankacıların, kapitalistlerin, mülkiyetlilerin yerini Millet'in almasını istediğimiz zaman, «Temps» ve «Siècle» gazetelerinin iktisatçıları bize, özgürlüğü ve bireysel mülkiyeti kaldırmak istediğimizi söylüyorlar.

Onlara şöyle cevap verebiliriz: Özgürlüğü ve bireysel mülkiyeti ortadan kaldıran kapitalist rejimdir, biz değil. Öyle ya, maden işçisinin, cam işçisinin, bireysel mülkiyeti nerede? Irgadın, oduncunun bireysel mülkiyeti nerede? Gerçekte, iktidar ve zenginlik gitgide istifçilerle tekelcilerin elinde toplanıyor, bireysel mülkiyet durmaksızın onlar tarafından ele geçiriliyor. Diyelim ki bireysel mülkiyet, onların düşündüğü bütün değerleri kendinde taşıyor; o zaman da, Hugo'nun şu sözü akla geliyor: Bireysel mülkiyet Roland'ın kısrağı gibidir, herşeyi çok iyidir, yalnız bir tek ku-

suru vardır: Ölüdür. Bize saldırmak üzere düşmanlarımızın bu zavallı bireysel mülkiyet kısrağına binince gülünç duruma düşmeleri de bundandır.

Gelgelelim, haksız olduklarını bilmek yetmiyor bize, onlara göstermek istiyoruz ve gösteriyoruz ki sosyalist düzende ne baskı, ne kötüye kullanma, ne de bireysel özgürlüklere el atma olacaktır. Öyleyken, düşmanlarımız Tarn valisi gibi şunu tekrarlayıp duruyorlar: Sosyalistlere göre, Devletin bütün görevler gibi bütün mallara da el koyması gerekirmiş!.. Bunu söylemekle memlekette şu yanlış düşünceyi yayacaklarını umuyorlar: Sosyalist düzen bugünkü kapitalist Devlet'in şişip büyümesinden başka bir şey değilmiş; onun için devletin fabrikalarında, ormanlarında, yollarında, dairelerinde çalışan ücretliler özel (kapitalist) sanayide çalışanlar kadar kul ve yoksul olacaklarmış! Ne yanlış düşünce! Yanlış, bin kere yanlış!

Bugünkü Devlet büyük bir patrondan başka bir şey değildir, ücret ve rekabet kanunlarına uyan ve onları uygulayan kocaman bir patron...

Fakat kapitalist rejim ortadan kalkınca, bu rejimden doğan ve onu destekliyen şimdiki Devlet türü de kendiliğinden kalkacaktır. Bütün iş kollarında çalışanlar, o zaman, emeklerinin tam karşılığını alacaklardır: Millet artık gündelikçiler gibi yurttaşları da sömüren büyük bir kapitalist olmıyacaktır. Tersine, kapitalin tırtıkladığı paylardan kurtulmuş bütün işçilerin, bütün yurttaşların toplumsal aklı haline gelecektir. Üstelik milletin üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı, emekçilerin gerçek mülkiyetine dokunmıyacaktır: Sömürücü kapitalizmin yeniden yayılmasına karşı koymakla yetinecek, sürekli bir tedbir olmaktan öteye geçmiyecektir. Böylece, yüksek teşkilât aynı zamanda yük-

sek özgürlük haline girecek ve bütün bireysel kuvvetler örgütlenmiş ortaklık içinde açılıp gelişecektir.

Sosyalist düzende Millet yurttaşlara şu ya da bu görevi, şu ya da bu çalışma biçimini zorla kabul ettirmek gereğini duymıyacaktır. Çünkü bütün görevlerde aynı güvenlik bulunacak, eşit bir çaba için aynı karşılık alınacak, işletmelerin yönetimine katılmakta herkes aynı hakkı taşıyacaktır. Görevler istidat, eğilim ve durumlarına göre yurttaşlar arasında bölüşülecektir...

...Millet, nasıl ki politik eğemenliği ilân ederek bireylerin politik özgürlüğünü yaratmışsa, ekonomik eğemenliği ilân ederek de bireylerin ekonomik özgürlüğünü yaratacaktır.

Elbette biz, böyle iyi niyetle gerçeği söylerken, muhaliflerimizin kalleş ya da kakavan olmadığını hesap ediyoruz. Sosyalist rejimin, yeni derebeylik rejiminin yerine geçeceğini gösterince, bize şöyle bağırıyorlar: «Bir manastır, bir kışla, bir hapisane hayatı kurmak istiyorsunuz!» Tam tersine, sosyalist düzenin herkes için bir kurtuluş ve özgürlük düzeni olacağını gösterince, ayıplayıcı tavırlar takınarak ve polisle önceden anlaşarak bize şunu söylüyorlar: «Hayır, bir anarşidir bu! Hayır, bütün haklarımızı elimizden alacaksınız! Sizi gidi sahte evliyalar sizi!»

Oysa, gerçek tam tersi bunun: Yukardaki dürüst ve duru açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, burjuva iktisatçıların hızlandırdığı anarşiden toplumu biz kurtaracağız. Kapitalist düzende adalet bulamıyan kimseler -Bay Yves Guyot'ya inanarak- sosyalist düzende de özgürlük bulamıyacaklarını sanıyor, anarşistliğe kayıyorlar. Bu bakımdan, anarşiye -öğreti (doctrine) alanındaki anarşiden söz ediyo-

rum- karşı tek etkili propagandayı biz sosyalistler yapıyoruz.

Onun için de, düşmanlarımızın bağırıp çağırmasına boş veriyoruz. Bizi bazan anarşiyi, bazan baskıyı tutmakla suçlamalarına aldırmıyoruz. İki kambur arasında kalan Polinichelle gibi onların da hep bu iki ahmakça söz arasında bocalamasını uygun görüyoruz.

Bu yazı yakında çıkacak olan «Jean Jaurès: Seçme Yazılar» adlı kitaptan alınmıştır.

Çeviren: Asım Bezirci

o

BİZE GELEN ESERLER :

- o SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER: Nietzsche. Çeviren: S. Tiryakioğlu. Varlık Yayınları, İst. 1966, 2 lira.
- o KAHVEDE ŞENLİK VAR (Güldürü 2 bölüm): S. K. Aksal. Varlık Yayınları, İst. 1966, 2 lira.
- o BARAGANIN DİKENLERİ (Roman): Panait İstrati. Çeviren: Yaşar Nabi. Varlık Yayınları, İst. 1966, 4. basılış, 2 lira.
- o JAPON MASALLARI. Derleyip Çeviren: Münibe Özgüç. Varlık Yayınları, İst. 1966, 1 lira. Çocuk klâsikleri: 53
- o ÜCRETLİ EMEK ve SERMAYE: Karl Marx. Çeviren: Orhan Suda. SOL Yayınları: 10, Ankara 1966, 3 lira.
- o SOSYALİZM ve BİREY: John Lewis. Çeviren: S. Y. Cerit. SOL Yayınları: 11, Ankara 1966, 4 lira.

Kültür Üstüne

C. Levi Strauss

Bu yazı, bir Fransız öğrenci dergisinde ünlü düşünürle, kültür üzerine yapılan uzun soruşturmadan alınmıştır.

Benim kuşağım kültüre yardımcı olan bazı değerleri yeniden buldu. 1930 senelerine doğru anladım ki, bu değerleri yeniden ele almasaydık, onları ister istemez yitirecektik. Doğanın bu değerleri de çağımız insanı için tam önem kazandığı bir sırada yitirilecekti. Sözünü ettiğim durum genellikle biraz, onsekiz inci yüzyılın yarısına benzer. Bu dönemde de Rousseau'nun adına bağlı düşünce alanında böylesi değişiklikler vardır. Aslında denilebilir ki, bir ön kısıtlamanın değerler dizgesini altüst etmesiyle Fransa da endüstrileşmenin başlangıcı ve demografik artış kendini gösterdi. Biz bugün bu denli olayları ölçülemiyecek bir oranda yaşıyoruz...

Bana kültürün öz değerleri, kültüre karşı olarak görünen aykırı bir düşünce gibi geldi. Ayrı bir değişle söylersek, kendimi doğrudan doğruya kültüre bağlı duymadım. Bence, kültürle doğa arasındaki herhangi bir bağıntı önemlidir. Bu bağıntı olmadan da gerçek kültür yoktur...

Bana yönelttiğiniz iki sorun var: Biri, normal toplum kişisiyle aydın kişi arasındaki bağıntı, öbürü, aydın kişinin toplumdaki yeri? Birde benim ortaya koyacağım bir sorun olacak, o da doğal insanla aydın insan arasındaki bağıntı sorunu. Konuyu şu şekilde açabiliriz: Biraz önce bazı değerler yiterken onların varlığını duyduğumuza değindim. Şim-

di de batı uygarlığının, hatta bütün insanlığın dayandığı değerler dizgesinin başarısızlığı benim kuşağım tarafından ortaya konulmuştur diyeceğim. Bizler de sizin gibi insan üstünlüğünün ve bu üstünlüğe bağlı değerlerin varlığını kabul ederek yetiştik. Kuşkusuz ki insanın diğer varlıklardan üstün verileri vardır. İnsanın kendini bulması, kültürlü olabilmesi, ancak insan üzerinde gözlem yapmasıyla olanaklıdır. Bu bir gerçekti, fakat giderek insanın putlaştırılması durumunu aldı. Oysa son savaşlar, sömürgeci yönetimler göstermiştir ki, insanlık kendini, kendine karşı korumaktan yoksundur. Demek ki biz bir yalan, bir aykırı düşünce içinde yaşıyoruz. Böyle bir durumda da insana, insandan üstün, insandan saygı değer başka bir şeyi olmadığını söylemek onu en kötü şekilde aldatmak demektir. Dikkat ederseniz kuşağımın bir başka deneyi daha saptanmış oluyor:

BİZLER HENÜZ UYGARLIK KURMA YETENEĞİNDEN YOKSUNUZ...

Kültürden yararlanıp onu bir savunma aracı yapmak, hem de bu savunma aracının yetersizliğini ortaya koymak elbet ki kültür sorununu köklü olarak ele almak değildir. Sorunumuzun anlatımına yardımcı olmak için ilkel denilen topluluklarla, gelişmiş bir kültüre sahip toplumumuz arasındaki aşamanın gözden geçirilmesi gerek. İlkel kültür, kendini kabul etmekle birlikte doğayı da küçümsemez. Oysa bizim toplumumuzda kültür anormal şekilde geliştirilmiş ve her şey ona bağlanarak putlaştırılmıştır...

— Sorunu bu denli yalınlaştırmamalı ve de düşünmeli ki bir tarafta bizim uygarlığımız, diğer tarafta ilkel bir uygarlık var. Eğer ortak bir payda çıkaracak olursak: Kül-

türümüz kişinin HER ŞEYE saygılı olmasını gerektiriyor. Son seneler bana, bir sineğin yaşamına bile saygı göstermezsek, kendimizi kolayca bir tehdit altında bulacağımızı öğretti. Kuşağımın sanatsal, tarihsel, toplumsal gelişimiyle ilgili deneyler, bizden önceki kuşakların deneylerinden ayrı değildir? Gençlik yok edebileceğini sandığı kişisel tarihiyle aynı mayadandır. O, taptaze bir harçla yaşamını kurmak ister. Oysa kişinin kendi tarihsel geçmişi içersinde incelenmesi gereklidir...

— Şunu iyice anladım ki bu gün tarih ve toplum üzerine düşünmek otuz kırk sene öncesine göre daha güçtür. Çok geniş bir toplumda yaşamağa alışmak zorundayız. Böyle bir toplumda da tamamen bir birine karşı kültür örnekleri olabilir. Bu örneklerde kültürün oluşumu için gerekli kültürel olaylardır. Kültürsüz kişi yoktur. «Yéyé»de bir kültürdür. Batı kültürü yoğaltıcı durumunu sonuna dek götürdüğünden, bu kültürde bir bunluk (crise) başlamıştır. Böyle bir kültürün sonuda kısırlığa varır.

Bir kültür yaşamak için, diğerlerine karşı hoşgörür olmamalıdır. Zaten kültürün özelliği, yabancı kültürden bazı şeyleri kendine maletmek değildir. Aksine ,özkültürdeki yabancı ögeleri tümüyle temizlemek onun özelliği olmalıdır. Yabancı bir kültürü istemenin, kendi kültürümüzü yıkacağını bilmeliyiz.

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki, batı uygarlığı bir barbarlık devresi geçiriyor. Kültüre doymuşluk, bir kültür bıkkınlığı getirecek... Kültürsüz geçecek herhangi bir süreden sonra, daha taze, daha genç bir kültürün doğuşu görülecektir. Kültürü korumak için yapacağımız en iyi şey, ona karşı savaşmaktır. Çocukların balkonlarında çiçek yetiştirmelerini, plâk dinlemelerine yeğ görürüm.

Çev. Güney Dal

Atinalı Timon Shakespeare'in kötümser günlerinin eseridir. Timon, güzel, iyi tabiatlı, zengin ve soylu bir Atinalıdır. Varını yoğunu, dostlarına, dalkavuklara ve asalaklara gelişigüzel dağıtıp beş parasız kalıyor. Bu güç durumunu atlatmak için, zengin dostlarına başvurup yardım istiyorsa da, daha önce hediyelerini alan, ziyafet sofralarına koşanlar şimdi ona sırtlarını çeviriyorlar. Timon, bütün bu sahte dostlarını bir gün ziyafete çağırıyor. Herkes sofrada yerli yerine geçince Timon «Sahanların kapaklarını açın, köpekler!» diye bağırıyor. Kapaklar açılınca, sahanların içinde sıcak sudan başka bir şey bulunmadığı görülüyor. Timon lânetler savurarak, şaşkınlıktan donakalan konukların başlarını sıcak suya batırıp batırıp çıkarıyor. Sonra da Atina kentine lânetler ederek bir mağaraya sığınıyor. İşte aşağıdaki parça bu ziyafet sahnesinden alınmıştır.

YENİ UFUKLAR

SAHNE VI

Atina. Timon'un konağında bir salon. Masalar kurulmuş, hizmetçiler beklemektedir. Bir çok beyler, senatörler ve başkaları girerler.

BİRİNCİ BEY

Günaydın, bayım.

İKİNCİ BEY

Günaydın size de. Bana öyle geliyor ki Timon efendimiz bizi denemek istedi geçen gün.

BİRİNCİ BEY

Benim aklım da buna takılmıştı karşılaştığımız zaman. İşleri pek bozulmuşa benziyordu bir çok dostunu birden denediği gün; umarım öyle olmasın.

İKİNCİ BEY

Pek öyle olmasa gerek bu ziyafete bakılırsa.

BİRİNCİ BEY

Evet, olmasa gerek. Pek ısrarla çağırdı; gelecek durumda değildim bazı önemli işlerim dolayısıyla. Antlar içerek bıraktırdı bana hepsini; geldim ister istemez.

İKİNCİ BEY

Benim de pek önemli işlerim vardı, ama dinlemek bile istemedi. Borç için adam yolladığı zaman param olmadığına öyle üzülüyorum ki şimdi.

BİRİNCİ BEY

Ben de aynı şeye üzülüyorum, durumun başka türlü olduğunu görünce.

İKİNCİ BEY

Herkes öyle. Sizden ne kadar istemişti.

BİRİNCİ BEY

Bin altın.

İKİNCİ BEY

Bin altın ha!

BİRİNCİ BEY

Sizden ne kadar?

ÜÇÜNCÜ BEY

Benden istediği... İşte geliyor.

Timon adamlarıyla girer.

TİMON

Pek sevindirdiniz beni, ikiniz de. Nasılsınız?

BİRİNCİ BEY

Çok iyiyiz, efendimizin iyi olduklarını duydukça.

Öylesine düşkünüz ki bizler size
Kırlangıç bile bu kadar can atmaz yaza kavuşmaya.

TİMON

Kendi kendine

Kışın da bırakıp gitmeye. Böylesi yaz kuşlarıdır insanlar! *(Beylere)*

Baylar, yemeğimiz bu kadar uzun beklemeğe değmiyecek; Davulun sesi hoş geliyorsa size, kulaklarınızı müzikle doyurun biraz. Yemek de nerdeyse gelir şimdi.

BİRİNCİ BEY

Umarım ki efendimiz darılmadılar bana, adamını eli boş çevirdiğim için.

TİMON

Aman efendim, hiç üzülmeyin buna.

İKİNCİ BEY

Bakın efendimiz...

TİMON

Buyurun, sevgili dostum, ne var ne yok?

İKİNCİ BEY

Şanlı efendimiz bana adam gönderdikleri gün parasız günüme raslaması büyük bir mutsuzluk oldu benim için, utancımdan hasta olacağım.

TİMON

Yok efendim, unutun bunu!

İKİNCİ BEY

Adamınız iki saat önce gelmiş olsaydı....

TİMON

Bırakın, yormayın zihninizi bunlarla.

Yemekler gelir.

Haydi, gelsin sofraya ne varsa.

İKİNCİ BEY

Bütün tabakların üstü kapalı.

BİRİNCİ BEY

Şahane bir yemektir, eminim.

ÜÇÜNCÜ BEY

Ona ne şüphe; mevsimin ve paranın sağlayabileceği ne varsa içindedir.

BİRİNCİ BEY

Nasılsınız? Ne haberler var?

ÜÇÜNCÜ BEY

Alkibiades sürgün edildi; duydunuz mu?

BİRİNCİ VE İKİNCİ BEYLER

Alkibiades sürgün mü dediniz?

ÜÇÜNCÜ BEY

Evet ya, iyi biliyorum.

BİRİNCİ BEY

Nasıl olur? Nasıl?

İKİNCİ BEY

Anlatsanıza, ne olmuş?

TİMON

Sevgili dostlarım, buyurmaz mısınız?

ÜÇÜNCÜ BEY

Sonra anlatırım üst tarafını. Kim bilir ne eşsiz bir yemektir gelen.

İKİNCİ BEY

Timon, her zamanki Timon.

ÜÇÜNCÜ BEY

Hep kalabilir mi böyle? kalabilir mi?

İKİNCİ BEY

Şimdilik kalıyor, ama zamanla, günün birinde artık...

ÜÇÜNCÜ BEY

Anlıyorum.

TİMON

Herkes sevgilisini öpmeğe koşar gibi geçsin yerine.

Hepiniz tıpa tıp ayni şeyi yiyeceksiniz. Resmi bir ziyafetteymiş gibi yer seçmekle oyalanıp yemeği soğutmayın. Oturun, oturun! Ama tanrılara şükran borcumuzu ödeyelim önce.

Ey yüce koruyucularımız; bu topluluğumuzdaki yüreklere şükran duyguları serpin. Çünkü sizler bizlere verdiklerinizle yücelttiniz kendinizi, ama varınızı yoğunuzu da vermeyin, yoksa tanrılığınız hor görülür. Herkese yetecek kadar verin ki kimse kimseye muhtaç olmasın. Çünkü siz tanrılar insanlardan borç istemek zorunda kalsanız gözlerinden düşersiniz. Yiyecekleri yemeği yedirenden daha çok sevdirin insanlara. Yirmi kişilik bir toplantıda bir o kadar da alçak bulunsun her zaman. Bir sofraya oturan oniki kadının bir düzinesi o bildiğiniz soydan olsun! Ey tanrılar, ne kadar lânetiniz daha kaldıysa yağdırın Atinanın senatörleri ve aşağılık çirkef sürüleri üstüne. İçlerindeki çamura boğun onları. Buradaki dostlarıma gelince, hiçe saydığım için hepsini, hiçlik dilerim hepsine sizden, buyursun hiç yesinler!

Açın tabaklarınızı, köpekler, açın da yalayın!

Tabaklar açılır, içlerinde sıcak su vardır yalnız.

KİMİ DAVETLİLER

Ne demek istiyor efendimiz?

BAŞKALARI

Anlayamadık.

TİMON

Dilerim görüp göreceğiniz en iyi ziyafet olsun bu!
Sizi gidi ağız dostları sizi!
Duman ve ılık su; tam sizin şanınıza lâyık işte.
Timon'un son yemeği budur size.

Yıkayıp temizliyor işte kendini Timon
Üstüne pul pul yapışan dalkavukluğunuzdan;
Savuruyor işte böyle suratınıza
Suyu suratlarına atar
Vıcık vıcık alçaklığınızı.
Herkesin lânetleriyle yaşayın, uzun uzun hem de;
Sizi sırıtkan, yapışkan, iğrenç sömürgenler sizi!
İnsanın yüzüne gülüp kuyusunu kazanlar,
Dost yüzlü kurtlar, tatlı dilli ayılar sizi!
Para budalaları, sofra sülükleri, iyi gün sinekleri!
Süklüm püklüm uşaklar, uçarı buğular, kalleş kuklalar!
Bütün insan ve hayvan hastalıklarına tutulasıcalar!
Ne o? Kaçıyor musun? Dur biraz; ilâcını iç de öyle git!
Tabakları yüzlerine atar
Sen de! Sen de! Dur, para vereceğim, borç istemiyeceğim.
Ne o? Kaçış mı hep birden? Bundan sonra
Alçakları çağırmadan kurulmasın hiç bir sofra.
Yansın konağım! Atina yerin dibine batsın!
Bundan böyle Timon'un yüreğinde yeri olmasın
İnsanların ve bütün insanların!

Çıkar. Beyler, senatörler tekrar girerler.

(Çeviren : Sabahattin Eyuboğlu)

Notlar:

Davidov Öldü...

Muzaffer Buyrukçu

1. Çünkü doyma, ardından acıkmayı getiren bir tekrarın içindedir.

Düşümde söylüyordum bu sözleri birisine.

Uyandıktan sonra bu sözlerle gerçek arasında bir ilişki kurmaya çalıştım. Yaşadığımızın bir özetlenişiydi bu. İnsanların temel sayılan eylemi, doymak ve acıkmaktı.

2. Beni övecek bir takım sözler söylemek istiyordu. Şimdi söyleme dedim. En güçlü olduğum anlarımdan birini yaşıyorum. Her türlü sıkıntıyla başa çıkacak, her türlü tehlikeye karşı koyacak durumdayım. Senin sözlerin beni, bütün güçsüzlüklerden kurtarıp yüceltmiş olan güvenime bir şey eklıyemez. Bu sözleri bana iyice bunaldığım, güvenimi yitirdiğim, küskünleştiğim ve bütün yaşama olanaklarımın elimden alındığını gördüğüm bir anda söylersen, beni yeniden direnmeye, karşı koymaya zorlamış olursun ve kurtarırsın.

3. Aldatıldığı için bir hak olarak görüyordu ve -önüme geleni aldatacağım- diyordu büyük bir öfkeyle. aldatmamayı öğrenmelisin dedim. Bunu başarırsan aldatanların türediği kaynağı yok etmiş olursun.

4. Bağlandığım, sevdiğim, hayatıma bir şeyler katan, hat-

ta değiştirecek kadar güçlü olan insanların ölümüne dayanamam. İsterse bunlar roman kahramanları olsun.

Don Kıyısında Hasat'taki Davidov bunlardan biriydi; sevimli, içtendi, davranışlarında hiçbir çıkara eğilim gösteren bir adilik yoktu. Hiç bilmediği bir tarım işinin başına getirilmişti. Köyün toprak kokan yasalariyle yürütülen ve öğretilerin biraz havada kaldığı oldukça zor bir hayatın ayrıntılarına indikçe, toprağı ve onu var edecek, kendi eğemenliğine alacak olanakları yakaladıkça acemilikten sıyrılıyor, daha az hata yapıyor ve üretici insanların arkalarında mezarlar bırakarak binlerce yıldan beri yürüttükleri eylemin içinde olmanın kendisine kazandırdığı güçle, göze alınması yürekli olmaya bağlı girişimlerde bulunuyordu. Yaptığı her şeyi adım adım izliyordum, eleştiriyordum, övüyordum ve onunla yanyana yürüyordum.

Ama devrimin kanlı fırtınasından, onu benimsiyerek, yasalarına boyun eğerek kurtulan (karşı ihtilalciler) Rusyanın her yanına dağılmışlar, hatta yeni düzen yöneticileriyle birlikte ayni örgütlerde görev almışlardır. Bunların amacı, o köyün ağası, zengini olmak haksızlıklarla dolu, kendilerine benziyenlerle onların kölesi durumunda olanları yaratan devrik düzeni yeniden kurmak için gizli çalışmalar yapmaktadırlar.

Bunları temizleme işi; üretimi arttırmak için kokmuş gelenek ve onların baskısı altında katılaşmış kişilerle savaşarak bu düzenin onların gerçek düzeni olduğunu anlatma ve benimsetme görevini yüklenmiş Davidov gibilere düşmektedir. Davidov, yeni düzenin, yeni üretimin sadece uygulayıcısı değil koruyucusudur da... Çatışma sonunda Davidov ölür. (Kitabı okurken bu olaydan sonra şöyle bir not düş müşüm: Davidov öldü. Ama düzen kurtuldu. Birçok insana haksızlık yapılması, köle gibi yönetilmesi önlendi. Ama çok

üzüldüm. Davidov ölmemeliydi. Peki kim ölecekti ya? Saldırganlar nasıl yok edilecekti? Saçmalıyorum galiba. Hayır üzülmüyorum. Çünkü yaşıyan insan üzüntüleri, sevinçleri depo ede ede devam eder yoluna.)

Ben bazı okuyucuların yaptıkları gibi Şolohov'a bir mektup yazarak «Davidov'u niçin öldürttünüz?» demiyeceğim. Öyle düşünmüş, öyle gerekli görmüş, öyle yapmış. Ama ben istiyordum ki -bu belâyı- da atlatıp başarıya ulaştıktan sonra içinde bulunduğu eylemin yeni olaylarına, o olayların bütün zorluklarının, bütün gizli tuzaklarının karşısına dikilsin, yeniden çarpışsın. Ve ben ona, «Hadi bakalım, burda ne gibi bir çıkar yol bulacaksın?» diyeyim... Sonra, hani okutulmıyan, hani insan yerine konmıyan kızlardan biri olan Varia şehre gitmişti. Iki yıl sonra tarım uzmanı olarak dönecekti, evleneceklerdi. Ayni şeyi düşünen iki insanın yaşayışlarını izlemeye hazırlamıştım kendimi.

Ve hayatımdan ayrılanları sayınca Davidov'un da adını söylüyorum şimdi.

o

Ya baba Şukar? Onu (Uyandırılmış Toprak)tan tanırım. Çingeneler ona karnı havayla şişirilmiş iki gözü kör, dişleri takma bir bostan beygiri satmışlardı. Bu atla köye dönerken hayaller kuran Şukar'ın, atın karnının yavaş yavaş inmesi, yolun ortasında birden durarak dönmesi karşısındaki şaşkınlığı... Hayallerinin yıkılıp gidişi, böyle bir ata sahip olmakla gelen güvenin yavaş yavaş eriyişi ve köylülerin kendisiyle alay etmek için açılmış ağızları...

Bir yönetici olduğu için hem o günlerde hem de gelecekte her alanda savaşacakları Amerika'nın dilini öğrenen başkan Nagulnov, sık sık odaya girip çalışmasını aksatan baba Şukar'a Rusça bir sözlük veriyor, vakit geçirmesi ve kendisini rahatsız etmemesi için. Şukar sözlükten öğrendiği bazı

kelimeleri gerekli gereksiz ayrımını yapmadan kulanmaya kalkışınca ortaya çıkan komedi.

Değişme isteği bireyde bilinçli bir çabaya dayanmazsa onu gülünçleştiren bir özenti halinde kalır.

Bu yüzden baba Şukar karısı, arkadaşları tarafından terslenir. Ama ona duyulan sonsuz sevgi, -o ne yaparsa hoş görmek gerekir ama biz ağzımızı açmıyalım diyenlerin duyguları- daha ileri gitmelerini engeller. Çünkü baba Şukar'ın varlığıyla yarattığı iyimser hava dağılırsa kendilerinin de zor geçen hayatlarından çok şeyler yitireceklerini bilirler ve eleştirmelerini ileriye götürmekten çekinirler. Baba Şukar, insan varlığının ötesinde bazı şeyler taşımaktadır onlar için. Bir güvendir, bir sevinçtir, bir karşıkoyma, bir ahlâktır.

Ayrıca baba Şukar insan olarak kendini durmadan doldurup boşaltacak bir takım araçları araştıran biridir. Baba Şukar'ın dolup boşalması o köyde yüzlerce insanın yaşadığını anlatır.

Şukar gibi bir babam olmasını ne kadar isterdim.

o

BİZE GELEN ESERLER :

o DOSTOYEVSKİ: André Gide. Çeviren: Bertan Onaran. DE Yayınları, Bilgi Dizisi: 8, İstanbul 1965, 7.5 lira.

o ALBERT CAMUS ve BAŞKALDIRMA EDEBİYATI : John Cruickshank. Çeviren: Rasih Güran. DE Yayınları 1965, 10 lira.

o SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ: James Joyce. Çeviren: Murat Belge. DE Yayınları 1965. 10 lira.

Büyüler

İsmet Zeki Eyüboğlu

Şaşıp kalmasın duyan, bunlar bizim günlük yaşayışımız içinde önemli bir yer tutan gerçeklerimizdir. Düğün var dediler, konu komşu toplanmış, giyinmiş kuşanmış gidiyordu. Kemençeler, türküler, içkiler, tabancalar ayrı ayrı dillerden konuşuyor. en küçüğünden en büyüğüne değin bir sevinç, yaşına başına göre bir süslenip püslenme. Düğün var, Temel aganın harmanında düğün var, horon var bugün. Evet düğün vardı, Temel aganın harmanında horon vardı bugün, bugece.

Çenesini çevreleyen yuvarlak, yarı aklaşmış sakalını durmadan sıvazlayan Bilâl hocaya iş çıkmıştı gene, yüzü gülüyor, gözlerinden okunuyordu bütün sinsiliği, bilmişliği. Çevresine bakmıyor, başını önüne eğmiş, iyiden iyiye Tanrının yoluna vermiş gibi göstermek istiyordu kendini, elinden geleni yapıyor, başarıyordu bunun için.

Ne yapacaktı Bilâl hoca, ona ne, düğünden dernekten demeyin, Bilâl hocanın çok işleri vardı bugün. Gelinin gönlünü başkasına çelecek, onu seven oğlana varması için elinden geleni yapacaktı. Bütün cinler, bizden iyiler onun buyruğu altında bugün, olacaktı Bilâl hocanın dediği. Oğlanı da, kızı da bağlayacaktı bugece. Gelin gerdekten kız çıkacaktı.

Bilâl hoca kullanılmamış bir kilid aldırdı. Okudu üfledi, balmumu eritilip içine batırılmış bir yamaya sardı iyice. Bekliyordu böylece onu kullanacağı sırayı, bekliyordu.

Düğün başlamış, kemençeler kıvratılmış, horonlar almış yürümüştü. İçkiler içiliyor türküler söyleniyor, horon-

lar oynanıyor. Bilâl hoca şöyle bir dolaştı, çevreyi gözledi, dualar okuyup geline güveyiye sesli sesli iyi günler, mutluluklar diledi biryol. Düğün yemeklerinin en iyisinden yemiş, karnını doyurmuş, gereken nikâhı kıymıştı. Artık hocanın görünürde işi bitmiş, oradan ayrılması gerekli olmuştu. Öyleya bütün gününü meleklerle geçiren bu mubarek hocanın bizim aramızda işi kalmamıştı artık.

Yavaş yavaş düğün yerinden ayrıldı, köy kahvesinin önünde oturan yaşlılara şöyle yüksekten bir «Esselâmüaleyküm» çektikten sonra yoluna koyuldu. Bilâl hoca bugün Musayı bulacak, kızın gönlünü bugece ona çelecek, güveyinin yüzünü kara edecekti. Sözvermişti Musaya, bu işi Bilâl hocadan başkası yapamazdı. O, istese dereleri yokuşta durdurur, suları bayır yukarı akıtır, postekileri yürütür, taştan su, sudan taş çıkarırdı. Bütün köylüler böyle duymuş, böyle inanmıştı Bilâl hocaya. O'na çoğu «efendi» der, adını söylemeğe utanırdı. Böyle bir durumu vardı Hocanın, o mubarek kişinin.

Hoca kalın, karanlık ağaçların altında Musa ile anlaştığı yerde bekliyordu. Koynundan muşambaya sarılı kilidi çıkardı. Ağacın çevresini dolandı, okudu, üfledi, kendini vermiş gibi bütün çevre ile ilgisini kesmiş göründü. Biliyordu Musanın geleceği yönü, geleceği sırayı. Musa görsün, efendinin derinliğine inansın diye yapıyordu bunları, epey dünyalık alacaktı, kolay mı...

Musa çıkagelince efendiyi kendinden geçmiş, ağacın çevresini dolanır buldu. Efendi boyuna okuyor, üflüyor, sık sık «ya cebbar, ya settar, ya gaffar» deyip duruyor, başını sağa sola sallıyor, sesli sesli konuşuyor, muşambalı kilidi sallıyor. Ağzı kulaklarına varıyordu Musanın bunları görünce, olacak sanıyordu işi, hocanın mubarek soluğundan ne kurtulurdu bu yeryüzünde.

Musa epeyce durdu, efendiye baktı, efendi Musayı çoktan görmüş, görmemezlikten gelmişti. Bütün hocaların böyledir derinliği, bilmişliği köylerde. Musa dayanamadı, geçti kendinden efendinin bu bilmişliği, derinliği karşısında, — Esselâmualeyküm hocafendi, dedi, bir kıyıya oturdu. Bilâl hoca daldığı derin evrenden gelmiş de işinde Musanın selâmı ona engel olmuş gibi yaparak kızmış göründü, istemiye istemiye selâmı aldı, ya Aleykümüsselâm verahmetullahu ve berekâtühü, dedi. Sonra Musaya dönerek:

— Bak oğlum, biz bu ülkenin dışında Allahutakaddes hazretlerinin huzurundayız, Selâm helbetteki Ellahutegaddes hezretlerinundur, alinur helbetteki. Emma bizum gibi gendini Ellah yolina virmiş bir gimsenun cenaburabbilaleminlan görüşürken rahetini bozmakda eyi değildur buni böyle bilesun oğlum. Ben senun işun olsun deye ebir alemlere daldum, bütün melâikenun ağzini pağladım, bizum darafaaldum. Senun işun evvel ellahun izninlan olacak bu gice, olacak oğlum olacak mijdeler olsun sağa işun olacak.

Musanın sevincinden ağzı kulaklarına varmış, gözleri faltaşı gibi oyuklarından dışarı fırlamıştı. Bilâl hoca gene dalmış okuyor, üflüyor, ağacın çevresini dolanıyor «hayyul kayyum ya settar, ya cebbar, ya gaffar, hayyul kayyum ya settar, ya cebbar, ya gaffar» deyip duruyordu. Birden durdu, dizlerinin üzerine çöktü güneye dönerek. Koynundan muşambalı kilidi koymak için bir üzeri yazılı kâğıt çıkardı, yere koydu gene okudu, üfledi. Sonra kilidin sarılı olduğu muşambayı okuyarak, başını sallayarak, sağa sola bükülerek, yalpa vurarak çözdü.

Musanın gözleri oyuklarından fırlamış artık gördüğü kilid değil bambaşka bir nesneydi. Büyülü, okunmuş üflenmiş, içinde kişi gücünü aşan, gözleri kamaştıran bir nesne, nesne değil göklerden inmiş bir «nur» vardı.

Musanan yüreği çarpıyor, dizleri titriyor, soluğu sıklaşıyor, başı dönüyor dönüyordu. Bilâl hoca okurken o da kendinden geçiverdi birden: Hayyul kayyum ya settar, ya cebbar, ya gaffar, hayyul kayyum ya settar, ya cebbar, ya gaffar» demeye, dönmeye dövünmeğe başladı, uymuş hocanın yoluna, ermişlere karışmış bir aralık..

Bilâl iyice kendine geldi, kilidin muşambasını çözdü, yanında anahtarı bulunan kilidi yedi kez okudu, üfledi, düğün evinin olduğu yöne doğru çevirdi, yedi kez döndürdü, okudu sonra anahtarı binbir güvenle aldı; okudu üfledi, kilide soktu, çevirdi, Artık kilid kapanmıştı. Koynundan gene bir muşambaya sarılı mum çıkarıp anahtarın kilide sokulduğu deliği iyice mumladı, tıkadı. Musa kendinden geçmiş bakıyordu. Bilâl hoca ona döndü: Hayde benumlan en yakın dereye enelum, kiliti suya atalum, dedi. İkisi birden aşağı, derenin olduğu oyluma doğru yöneldiler. Bilâl hoca konuşmuyor boyuna okuyup üflüyordu. Musanın sevincine diyecek yoktu, dileği olmuş güveyi büyü ile bağlanmıştı, gelin gerdekten kızoğlan kız çıkacaktı...

Derekıyısına varınca Bilâl hoca kilidi gene okuyup üfledikten sonra muşambaya sardı, dereye attı. Kilidin atıldığı yere bir belirti koydular, okudular, üflediler geri döndüler. Güvey bağlanmış, günaçımında kimseye görünecek yüzü kalmayacaktı. Gelin kızoğlan kız çıkacaktı, Musanın olacaktı.

— Bir ağırlık, bir sıkıntı var içimde, eskiden bir böyle olmuşluğum da vardı benim. Şimdiki daha ağır oysa. Hocafendi bu iş olursa istediğini gözümden al.

— Sus sus, sakun böyle Ellaha pirakılan işden işkillenma, ben Ellahutegaddes hezretlerinun izninlan yaparum yapacağumi. Sen daha çocuksun anlamasun bu işlerun inceluğuni, sus sus, töğbe esteyfurullah de, sus sus, imanun gara-

rursa okumam tutmaz.

Böyle diyordu Bilâl hoca, Musanın sözlerine karşı. Bilâl hoca gözlerini yere dikmiş, okuyup üflemekte bütün işlerin yoluna gireceğini, okumanın, üflemenin elinden kurtuluşun olamıyacağını söylüyordu. Dere atılan kilid kapalı kaldığı sürece güveyinin erkekliği de bağlı kalacak, gelinin karşısında bütün davranışları başarısızlığa uğrayacakmış. Erkeğin bu bağdan kurtulabilmesi için dereye atılan kapalı kilidi bulup okuyup üflemekle açtırması gerekirmiş. Kızlar da bu yolla bağlanırmış. İster kız, ister erkek olsun türlü yollarla bağlanır diyordu Bilâl hoca.

Bir kimsenin bu yolla bağlanmasında üç dört türlü iş yapılırmış. Bıçağı okuyup üfledikten sonra kınına sokarak, kurşun atarak, bir yere çivi çakarak. Bütün bunlar dişiyi de erkeği de bağlayan, başarısızlığa uğratan yollarmış. Bilâl hocanın anlattığına göre bağlamaların etkisini gösterebilmesi kişinin inancına bağlıdır.

Konuşa konuşa köyün yakınına geldiler, Bilâl hoca yan gözle boyuna Musaya bakıyor, elini cebine, ya da koynuna sokup okuduğu duaların, yaptığı bağın karşılığını vermesini bekliyordu. Ne isterse verecekti Musa yeterki dileği olsun, kız gerdekten sağlam çıksın, ondan sonrası kolaydı.

Gene Bilâl hoca işe elatacak, yıldızlarının uymadığı, alınyazısı meleklerinin bunları birbirine yazmadığını söyleyecek, Tanrının buyruğuna karşı gelmenin çok kötü sonuçlar doğuracağını, doğacak çocukların bile yılan, domuz yavrusuna benzeyeceğini, ayakların arkaya kıvrık, gözlerinin tepeye dönük olacağını uzunboylu açıklayacaktı. Evet bu işte bir bit yeniği, bir alınyazısı uymazlığı olacak, kız dönüp dolaşıp Musanın koynuna girecekti.

Daha düğün dernek bitmeden Musa sevincini gizleye-

memiş, bütün kendini tutanlara kızı da, oğlanı da iyice bağlattığını söylemiş, olay birdenbire bütün köye yayılmıştı. Nedenli yayılsa da bunu ne kız duymuş, ne de güveyi. Horonlar tepilmiş, içilmiş, kemençeler, davullar, zurnalar çalınmış, türküler yakılmış yarıgecelere değin.

Musa bir aralık ortada görünmez oldu, sonra gülerek Bilâl hocanın beklediği meşenin altına geldi. Koynundan bir çıkın çıkararak ona uzattı. Hoca çıkını sözde istemiye istemiye aldı. Başka bir işinin, belki de daha önemlisinin olduğunu söyleyerek oradan uzaklaştı. Epey bir süre Musaya görünmez oldu. Zavallı Musa güveğiyi bağlatma yolunda koyunlardan oldu.

Yapılan büyünün tutmadığını söyleyenlere Bilâl hoca: Musanun imani az idi, yeni evlenenlerun da perileri başka idi, onun içun uymadi, Ellahun işine ben ne garişurum, biz elumuzde olani yapduk. Sorasini Ellahutegaddes hezretleri bilur, ben bilemem, imansuzlar, dinsuzlar bilemem, bilemem...

o

BÜYÜK KAYBIMIZ

YÜCEL Dergisinin sahibi ve YENİ UFUKLAR'ın koruyucusu MUHTAR ENATA hayata gözlerini kapamış bulunuyor. Türk kültür hayatın yirmi yıldan fazla bir zaman çıkarsız çabalarıyla hizmet etmiş olan bu yurtsever, değerli ve aydın arkadaşımızı kaybetmekten büyük bir üzüntü duymaktayız. Ailesine ve ülküdaşlarına başsağlığı dileriz.

Günlük

Feyyaz Kayacan

14 Mart 1966

Bazı kişiler bilirim, tek-hücreli bir hayvandan bile daha ussuzdurlar. Gene de bayrak dalgalandırırlar Kaf dağlarında. En iyi dağcılar böylesine kıtıpiyoz megalomanlardan çıkıyor.

16 Mart....

Birgün İzgân Baz'la Henekeys meyhanesinde oturmuş, içiyor konuşuyorduk. Omzuma bir elin değdiğini duydum. Döndüm. Arkamızdaki masada iki kadın oturuyordu. Bana en yakın olanı sordu: Nedir bu konuştuğunuz dil? dedi. Türkçe, dedim.

— Aaaa, dedi kadın, hiç de İngilizceye benzemiyor.

— Ona bakarsanız İngilizce de Türkçeye benzemiyor, dedim.

Öteki kadın, Amerikalıydı. Alımlı bir hatun. Ben arkadaşıyla konuşurken o da öne doğru eğilmiş bakıyordu. Bu bakışların nedenini sordum.

— Merak ettim de... dedi. Ben hayatımda bu kadar asık suratlı, sesi öfkeyle böylesine dolu insana az rastladım. Niçin öyle duruyor?

Amerikalı bayan, bu sorunun karşılığını İzgânın kendisinden aldı:

— Ben yaşamayı seven, yaşamın güzel olmasını istiyen, ama olmadığını gören bir adamım. Onun için böyleyim.

19 Mart.

Romanlar, öyküler okuruz. Acılarını paylaşırız bu romanlardaki, öykülerdeki kişilerin. Biz rahatız çünkü. Rahatlığımız bizi rahatsız ettiği için, kendimizi suçlu gördüğümüz için okuruz çoğunluk. Ne ki hep uzaktan, durmadan uzaktan yaparız bunu da. Kelli felli kadehlerin önünde suçumuzu geçiştiririz sonra da. Acıya saygı gösterisi olarak tutar kitapları ciltletiriz.

20 Mart.

Seslerini kafalarından geçirmeden konuşan yazarlar.
Beyin osurganlığı.

21 Mart.

Eskiden bir yazar varmış. Bir gün tutmuş bir oyun yazmış. Oyunda, çeşitli kişiler arasında polisler de var. Bu kişilerin sahneye giriş çıkışlarını saptamak için, yazar, «polis sahneye sol kapıdan girer», «polis sağ kapıdan çıkar» gibilerden yönetmeler eklemiş oyununa.
Bilirkişiler hemen ayaklanmışlar. Öyle şey olmaz, demişler. «Polis efendi sahneye sol kapıdan girer», «polis efendi sağ kapıdan çıkar» diyeceksin demişler.
Bu bana Camus'nun (Etat de Siège - Kuşatım) oyunundaki bir sözü ansıttı. Nada, bu oyunun bir yerinde der ki: «Hükûmetler gelir, hükûmetler gider, ama polis yerinden oynamaz.»

22. Mart.

Şiir bir kapıyı açmak, ya da bir kapının açılmazlığını duyurmak için yazılır - bir dilin onuru ve bilinci olan sözcükleri çarçur etmek için değil.

Şiir bir sesin, bir soluğun sorumluluğundan doğar. Bir teknik salçası değildir şiir. Hangi yazar söylemiş bilmiyorum. Demiş ki: Bir yapıtın değeri kaleme attırılan taklaklarla ölçülmez.
Deyim yerindeyse kalem oynatmak başka, kalemine söz geçirmek başka. Birincisini değil babam, canbazlıktan azbuçuk çakan bir tahtakurusu bile becerebilir.

23 Mart.

Sinamaya, tiyatroya, sergilere gidemez oldum şu son aylarda. Eskiden de pek giderliğim yoktu ya. Yaşlanmaktan olacak. Artık her yeni ekinsel olayın, her yeni kültür gelişmesinin ardından dilim bir karış dışarda koşamıyorum. İt sürüsü kadar filim var, ressam var, romancı var, ozan var. Tümünü de dayı demek için, edebiyat ve sanat köprülerinde piyasaya çıkamam.
«Sen şehirde oturmaktan bıktın galiba, diyorlar bana. Bıkmasaydın şehir yaşamının özellikleri karşısında çekimser davranmazdım. En iyisi gidip köyde oturmak. Ne dersin?»
Ne diyeyim? Ne diyebilirim? Bazı ülkelerde köyün, yani doğanın öylesine bir uysallığı var ki. İnsanın üstüne, giderek, bir mutluluk çöküyor. Pusuya düşercesine bir iç rahatlığına kapılıyor kişi. Çok pörsük memeli bir kadının sütünü içmişe dönüyor.

25 Mart.

Cennetlerini iğne ile kazanlardan biri olmamak.

öykü :

Gelişmesi az kalmış ülkeler için Geliştirme araştırmalarına giriş

I

Orhan Duru

Gelişmeleri azalmış ülkelerin, yani gelişmesi gereği kadar hızlanmıyarak gerisinden geri çıkarak geliştirmesini bilmeyen ülkelerin, daha iyi bir kelimeyle, geliştirilmemiş, gelişmesi duraklatılmış ve uzaklaştırılmış olan ülkelerin önemli sorunları karşısında kalan İbrahim, o sabah kalktığı zaman yatağından ve okuduktan sonra gazetesini, bağırdı birden karısına ve kızına yüksek sesle:

«Hayır, hayır! Türkiye az gelişmiş bir ülke değildir. Siz sanıyor musunuz ki Türkiye bir Hotanto, bir Mogambo gibi Afrika devletleriyle bir tutulsun. Olacak iş mi bu? Aşağılık duygusu efendim, aşağılık duygusu bu aşağılık heriflerde son derece yaygın olan ve aynı zamanda imambayıldı... Evet, evet. Bir aşağılık duygusu bu. Ne demek Türkiyeyi bir tutmak daha dün Birleşmiş Milletlere fırlamış olan devletlerle. Olur mu bu? Birleşmiş Milletleri kuranlar arasında varız. Biz ki atalarımız Bağdat kapılarından Viyana kapılarına dayanmışlardı. Şimdi kalkmışlar bize ne diyorlar. Türkiye değildir bir az gelişmiş ülke.. Ve bizim daha dün vilâyetlerimiz olan...»

«Caaartt.» dedi İbrahim'in ilkokula giderek (pekiyi) almakta olan ve şimdi kahvaltı masasında otururak anasının

demlediği çayı yudumlayan kızı, oturduğu yerden babasına. «Baba, baba... Çok içten ve duygan konuşuyorsun bu sabah amma, aybaşında kişi başına düşen aylık gelir olarak ne kadar gelir gelir eline? Sen ondan haber ver önce, atmadan bu söylevleri...»

«Babana karşı nasıl da konuşuyorsun öyle sen, terbiyesiz utanmaz arlanmaz. Ben bunları söylüyorum. Elbette bir bildiğim var onun için söylüyorum. Seni Moskova uşağı seni. Okulda bunları mı öğretiyorlar sana?»

«Hayır, bunları öğretmiyorlar bana okulda, sokaktan duyuyorum bunları, babacığım.» dedi kızı.

Anası da atıldı oradan baktı ki kızının başı dertte ve İbrahim'in hızını kesmek kolay olmıyacak bu gidişle, kıpırdamadan ama kıpırdar görünerek ve bigudili başını sallıyarak ileri geri:

«Herif, herif, sen önce, kendi cebine giren paraya bak. Yok Türkiyede şöyle oluyormuş, yok geri kalmışız da, yok bilmemneymiş, sen önce kendine bak. Kendi suratına bak. Bir defa traş olmamışsın daha. Sonra, düşün bakalım ne yapacağını bu kadar borçla Emlâk Kredi Bankasına. Taksitleri nasıl ödeyeceksin bu evin, sen ona bak, geri kalmışız da, bilmemneymiş. Bizi ilgilendirmez bunlar. Ve kesemize giren para ilgilendirir bizi en çok...»

İBRAHİMİN KARISINA VE KIZINA NE CEVAP VERDİĞİ KONUSUNDADIR :

Bunun üzerine şunları söyledi İbrahim :

«Bunların hepsi ilgili birbiriyle. İktisaden az gelişmişliğin temel nedenleri konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir bugün dünyada, İngiltere ve Amerikada. Ve yazmaktadır birçok bilim adamları iktisaden az gelişmişliğin ne

olduğunu anlamak ve geliştirmek için iktisaden az gelişmiş ülkeleri. Bu arada (Asya tipi üretim tarzı) konusunda bile çalışmaktadırlar, ne demekse bu? Ama ben anlamıyorum biz ne zaman az gelişmişliğe başlamış bulunuyoruz? Gerçekte, az gelişmiş olmak karşısında isyan ediyorum ve ayağa kalkarak bağırıyorum: (Hayır, hayır Hamlet, beni öldüremezsin!) Yaa.. Ama siz can çekişmek nedir, bilmezsiniz, Hamlet kimdir? Onu da bilmezsiniz. Dünyadan haberiniz yok. Çörçil kim? Rozvelt kim? İsmet Paşa kim? Demirel kim? Cassius Clay kim? Julius Sezar kim? Hiç bilmezsiniz? Bir bok bilmezsiniz ve benim karşıma geçmiş konuşuyorsunuz. Köy içme suyu ve devlet karayolları demiryolları, bütün yollar, hava yolları, enerji ve tabiî kaynaklar ve millî ve eğitim ve savunma ve kurmay ve genel ve baş ve tarım ve sulama ve basın ve turizm bakanları kimlerdir bilir misiniz? Bilmezsiniz. Cahil cühela arasında kaldık valla billa! Beni bile bilemezsiniz. Beni bile bilemezsiniz. Ben İbrahim, İbrahim! İbrahim hazretleri.. Siz Paşa hazretlerini bile bilmezsiniz. Efendi hazretlerini hiç bilmezsiniz! Beyefendi hazretlerini, aldırmazsınız. Ahh, bu yeni kuşaklar...»

TOPLANTIDA OLANLAR

«Evet, beyefendi hazretleri,» dedi, üzeri çuha kaplı masanın bir kıyıcığında oturan ve bu sözleri söylerken ayağa kalkan İbrahim. «Kendi aileme bile anlatamıyorum düşüncelerimi.. Onlar bile alay ediyorlar benimle ve geçiyorlar dalga...»

«Üzülmeyiniz,» dedi buna karşı, Amerikan pazarından ya da dostumuz olan Amerikalılardan alınmış pürosunun külünü silkelerken masanın üzerindeki tablaya, masanın ucunda oturmuş göbekli ve gözlüklü beyefendi. Şöyle de-

vam etti: «Üzülmeyiniz, bugün burada bulunan hepiniz, bugün bize kulak vermiş olan bütün Türk kamu oyu anlıyacaktır artık ne yapmamız gerektiğini ve nasıl yaparak kazanacağımızı dolarcıkları...»

«Önemli midir bu kadar dolarcıklar?» diye sordu İbrahim kazara ve hoppala! Ve baktı masanın çevresinde bulunan herkes İbrahime, kim bu herif diye. Baktı herkes İbrahime, uzmanlar, uzman yardımcıları, genel müdürler, genel müdür yardımcıları, genel müdürlük müşavirleri, denetleme kurulları üyeleri, denetleme kurulu başkanı, başkan yardımcısı, müsteşarlar, müsteşar yardımcıları, müsteşar vekilleri baktılar hepsi İbrahime, kim bu hıyarağa diye, dolarcıkların paralardan, mangırlardan, meteliklerden, memelilerden üstün olduğunu bilmeyen... ve bilmediği halde bilmediğini söyleyen...

İbrahim ezildi, büzüldü, oysa faydalı olmak istiyordu kalkınmaya.

BEYEFENDİ'NİN AÇIŞ KONUŞMASI

Kazıdı boğazını beyefendi atarak balgamını tükrük hokkasına ve başladı toplantıyı açış konuşmasını yapmağa :

«Bugün, bu çok önemli, tarihî, unutulmaz bahar sabahı aranızda bulunmaktan büyük bir sevinç, kıvanç ve kakınç duymakla beraber, aynı zamanda ve daha önemlisi önümüze getirilen memleket meselelerini çözmekte çaba göstereceğimizden, yolluklarımızı muhasebeden alacağımızdan emin bulunmaktayız.

Hiçbir zaman, buraya salt bu yolluklar yüzünden geldiğinizi ve hazır buraya gelmişken bu yollukları da almayı istediğinizi hiç aklıma getirmedim. Ama yolumuzu da bulalım bu arada. Fedakâr Türk memurunun bugün ne koşullar al-

tında çalışmakta olduğunu Hükümetiniz tam anlamıyla ve olumlu bir biçimde ele alınmış bulunmakta, bulunacak ve bulunacağız!.. Amacımız ilerlemek ve kalkınmaktır. Kalkınma derken bütün milletimizin kalkınmasını istiyoruz. Bu arada özel teşebbüse büyük ve geniş görevler düşmektedir. Özel teşebüsün kendisine düşen özel görevi başarıyla yerine getireceğine inanmaktayız. Var mı özel sektör gibisi? Devlet sektörü ise ziyan edecek işleri yapacaktır. Devletin zarar etmesinde büyük ve sayısız faydalar vardır. Etsin ki devlet zarar, gelsin özel teşebbüse paralar.

Öte yandan Devlet bu kadar içeri gittiği halde, bugün kökü dışarda ve kıçı açıkta birtakım kimseler Devlet'in büyük fabrikalar yapmasını istemektedirler. Bunlar yer altı çalışmalarında bulunan kişilerdir. Böyle kişilerdir bunlar ve evelallah ezeceğiz bunları en kısa zamanda 141 - 142 yle ve bize yardım eden dostlarımızla birlikte. Bu ülkede devlet hiçbir zaman bakkallık yapmıyacaktır. Bakkallık yaptırmıyacağız devlete, o zaman anlıyacaktır millet, özel sektörün nimetlerini.

Turizme büyük önem vermekteyiz, vereceğiz, verdik, vermiştik. Toplantımızın ele alacağı konu budur. Bugün turizm'den Yunanistan, Bulgaristan, Habeşistan, Hırvatistan, Kazakistan, Bülucistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan yılda milyonlarca dolar kazanmaktadır. Biz ise, üzüntüyle belirtmek isterim ki, birşey kazanamıyoruz. Eee, ne bu? İnek miyiz biz? Biz de kazanacağız Allah'ın ve özel sektörün sayesinde. Dostlarımız da turizme büyük önem vermektedir. Böylece fazla gelişmiş ve bu gelişmeden canları sıkılmış olan dost ülkelerin insanları Türkiyeye gelerek, tarihî eserlerimizi hayranlıkla inceleyecek, bunlardan yükte hafif olanlarını kaçıracak, ayrıca bir miktar para harcıyacaktır.

Bu paralar birikerek dış ödeme dengemizi dengeli kılacaktır. Ne hoş değil mi?

Bizlere önemli görevler düşmektedir. Yolları devlet açmakta, otel ve motelleri özel sektör işletmektedir. Böylece hep beraber kalkınacağız.»

Bir alkıştır koptu bu konuşma üzerine toplantı salonunda yeşil çuha kaplı masanın çevresinde oturanlar arasında. «Helâl! Nur ol!» diye bağırdı, beyefendinin yardımıyla aynı zamanda üç bankanın yönetim kurulunda bulunan bir müsteşar. «Allah başımızdan eksik etmesin seni.» dedi bir genel müdür. «Ben istifa ediyorum.» dedi bir uzman, ama sesi zayıf çıktığı için kimse duymadı.

Beyefendi bildirdi çok önemli işleri olduğunu başka bir yerde, aldı izin ve bıraktı toplantıda bulunanları yapayalnız ve kendi dertleriyle başbaşa.

Çıktı her kafadan bir ses turizm konusunda :

— Türkiyeye turist çekmek için gümrük memurları güzel yüzlü olmalı.

— Otellerimiz tahtakurulu.

— Hamamböcekleri de var!

— Sinekler.

— Kumarhaneler açalım ki turist gelsin!

— Turistler para harcamıyor!

— Harcamıyor para gâvur oğlu gâvurlar!

— Edirne'de kapıdan geri dönüyorlar.

— Kıyılarımızı yabancılara satalım.

— Vay komprador!

— Moskovaya!

— Amerikan uşağı!

— Ah, nerde turistler beyciğim, ben İtalyada inceledim.

— Festivaller düzenlemeli.

— Çok festival burası.

— Bizim işletme kredisi ne oluyor? 3 milyon kredi verilsin.

— 5 milyon.

— Emekli Sandığı yapsın otel. Biz işletelim.

— Versin önce Devlet kredi, gelsin sonra turist!

Toplantının sonlarına doğru iyice karıştı ortalık. Birbirine girdi müsteşarlarla genel müdürler. Bu anda İbrahim söz aldı. Heyecanlı bir konuşma yaptı :

İBRAHİM KONUYA ÇÖZÜM YOLU BULUYOR.

«Sevgili büyüklerim, ellerinizden öperim. Harcamaz gelen turist Türkiyede para, çünkü biz yediririz gelen turistlere daha çok para. Konuksever bir ulusuz biz ve görünce turistleri yolda, (vay garip fukaralar) deyip doyuruz onları hemen sokup lokantaya, hesabı biz öderiz ve yoksa ceplerinde para veririz beş on kuruş. Nerde bir ulus vardır bu kadar konuksever, yurtsever ve turistsever dünyada başka. Turiste iyi davranacağız diye yediririz paralarımızı turistlere.

Onun için bütün Almanya kalksa gelse de Türkiyeye, bir kuruş bırakmaz geriye. Hem bunlar yiyeceklerini bile Almanyadan getirirler arabalarının gerisinde konserveler içinde, otelde kalmaz yatar çadırda. Biz de bekleriz gelecek diye para.

Öyleyse atmalı gelen her turiste bir temiz kazık. Unutmamalı turistler Türkiyeyi yediği kazıklar yüzünden. Şoförler atmalı kazık, oteller, moteller atmalı kazık, garsonlar atmalı kazık! Olmadı mı kesmeli bol bol polis bunlara ceza, niye geldiler diye. Bu da yapılamazsa sokmamalı Türkiyeye hiçbir turist, çünkü habire içeri gidiyoruz.»

Bu sözler üzerine büyük bir gürültü koptu toplantı salonunda. Yoldular saçlarını başlarını uzmanlar karısı ile kızı geldiler İbrahimin, koşarak dışardan ve «Yaşa baba, aslan baba!» diyerek. Yaşardı gözleri İbrahimin. Bunların yanısıra doldular şoförler, dolmuşçular, garsonlar, bakkallar, antikacılar, turistik eşya satanlar, otel kâtipleri salona, başladılar hep bir ağızdan bağırmağa :

Sen bir tanesin İbrahim baba,
Çözdün bütün sorunları bir çırpıda
Sen olmasan ne yapardık burada
Soyalım gezginleri atalım, kazık!
Yeter artık, atalım kazık

Haziran 1966

o

Baskı tarihi : 31.8.1966

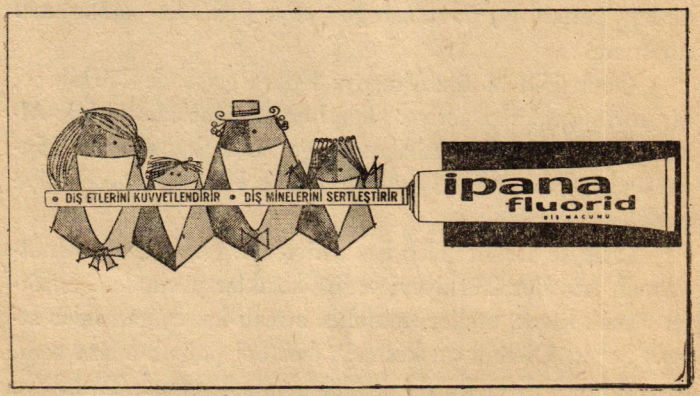

YENU : 179 — Radar Reklâm : 743

Bütün ağrılara karşı...

GRiPiN, baş, diş nezle, romatizma, adale ve sınır ağrılarını geçirir. Grıp, nezle gibi hastalıkların başlangıcında bır çok tenalıkların önüne geçer.

Kininli

GRiPiN

4 saat ara ile günde 3 tane alınabilir.

YENU : 180 — YENİ Ajans 6502

REKLÂMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul
Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi : BASINKURUMU

YENU : 181 — Basın : 30053

150 Kuruş